

Discovering the Archaeologists of Bosnia & Herzegovina 2012-14

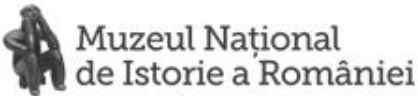
Andrew Lawler

Kulturno naslijeđe bez granica

Izdavač Kulturno naslijeđe bez granica 2014

Sva prava sadržana © Kulturno naslijeđe bez granica 2014

ASSOCIAÇÃO PROFISSIONAL DE ARQUEÓLOGOS

Faculty of History and Philosophy

Djelo je licencirano pod Creative Commons Attribution 3.0 Unported License. Za kopiju ove licence, posjetite <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/> ili pošaljite pismo na: Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

Pod ovom licencom, **možete**:

- **Dijeliti** - kopirati, distribuirati i prenositi djelo;
- **Ponovo upotrijebiti** – adaptirati djelo;
- Iskoristiti djelo u komercijalne svhe.

Prema slijedećim uslovima:

- **Atribucija** — Dužni ste se referirati na djelo na način na koji je autor to specificirao (Ali ne na način da autor podržava vaše djelo ili vašu upotrebu ovog djela).

Sa razumijevanjem da:

- **Odricanje** — Bilo kojeg od gore navedenih uslova se **odreći** ako se dobije dozvola od vlasnika copyright-a..
- **Javna domena** — Ukoliko su djelo ili bilo koji elementi djela u **javnoj domeni** pod prihvatljivim zakonima, licenca ni na koji način ne utječe na taj status.
- **Ostala prava** — Slijedeća prava nisu ni na koji način ugrožena licencom:
 - **Pravilno korištenje** ili upotreba prava, ili drugi primjenjivi izuzeci i ograničenja autorskog prava;
 - **Moralna** prava autora;
 - Prava koja druge osobe mogu imati ili u djelu ili u načinu kako je djelo korišteno, kao što je **publicitet** ili prava na privatnost.

Pažnja — Tokom korištenja ili distribucije ovog djela, obavezni ste drugima jasno naznačiti pod kakvom je licencom ovo djelo.

Kulturno naslijeđe bez granica ne daje nikakva jamstva u odnosu na tačnost ili potpunost sadržaja ove knjige, a posebno se odriče bilo koje implicitno obećanja prodaje ili prikladnosti za bilo koju određenu namjenu, te neće ni u kojem slučaju biti odgovorna za bilo kakav gubitak profita ili bilo koje druge komercijalne štete, uključujući, ali ne ograničavajući se na posebne, slučajne, posljedične ili druge štete.

Autor: Andrew Lawler

Naslov: Otkrivanje arheologa Europe: Bosna i Hercegovina

Prevoditelj: Midhat Efendira

Izdavač: Kulturno naslijeđe bez granica, 2014 (Radićeva 17, 71 000 Sarajevo, B&H)

Štampa: Likograf (Zenički potok 4a, 71120 Sarajevo, B&H)

Tiraž: 50 primjeraka

ISBN: 978-9958-1915-2-7

Ovaj projekat je bosansko-hercegovačka komponenta transnacionalnog projekta *Discovering the Archaeologists of Europe 2012-14*, administriranog od strane *York Archaeological Trust*, finansijski podržanog putem Programa cjeloživotnog učenja Evropske komisije. Ovaj izvještaj isključivo odražava stavove autora, te se Komisiju ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija koje su sadržane ovdje.

Priznanja

UZ ZAHVALE:

Connor McDermott-u, sa Univerzitetskog koledža Dublin (University College Dublin), za dizajn omota i dozvolu da se isti reproducira.

Mike Davies-u, grafičkom dizajneru iz Swansea, United Kingdom, za dizajn logotipa 'Discovering the Archaeologists of Europe'.

Sljedećim osobama za pružanje dodatnih informacije o arheologiji u Bosni i Hercegovini putem lične korespodencije:

Senad Filipović, student arheologije, Univerzitet u Mostaru

Ian Hanson, Zamjenik direktora forenzičkih nauka za arheologiju i antropologiju pri Međunarodnoj komisiji za nestale osobe

Halid Lepad, stažista, Kulturno naslijeđe bez granica (CHwB), Sarajevo

Ana Marić, kustos za numizmatiku u Zemaljskom muzeju, Sarajevo

Ivana Pandžić, kustos arheologije, Muzej Republike Srpske, Banja Luka

Ljiljana Parežanin, viši stručni saradnik, Republički zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasleđa Republike Srpske, Banja Luka

Bernarda Teklić, arheolog pri Zavodu za zaštitu spomenika, Federalno ministarstvo kulture i sporta Federacije Bosne i Hercegovine

Sadržaj

Priznanja	4
Sadržaj	5
Lista tablica	7
Lista slika	7
1. Uvod	8
1.1. Porijeklo projekta	8
1.2. Ključne razlike sa drugim partnerskim zemljama DISCO 2014	9
2. Arheologija u Bosni i Hercegovini	10
2.1 Historija	10
2.2. Danas	11
2.2.1. Broj arheologa u Bosni i Hercegovini	11
2.2.2. Društvena i politička pitanja iz arheologije u Bosni i Hercegovini	12
3. Upitnici	14
3.1. Institucije	14
3.2. Osoblje	14
3.3. Distribucija i odgovori	14
4. Ciljevi	16
4.1. Opći ciljevi	16
4.2. Posebni ciljevi	17
4.3. Relevantnost poređenja sa postojećim setom podataka	17
5. Arheološke institucije i njihovi odgovori	18
5.1. Definicija termina „arheološka institucija“	18
5.2. Akademska zajednica	18
5.3. Muzeji	18
5.4. Vladine institucije	19
5.5. Javne fondacije, dobrotvorne ustanove i nevladin sektor	20
5.6. Ostale institucije uključene u arheologiju ili koje upošljavaju arheologe	20
5.7. Inostrane institucije koje su uključene u arheologiju u Bosni i Hercegovini	21
5.8. Učešće različitih vrsta organizacija u anketi	21
6. Rezultati	22
6.1. Institucije	22
6.1.1. Osnovni podaci	22

6.1.2. Kadrovski sastav.....	26
6.1.3. Radni ugovori	28
6.1.4. Uslovi rada.....	29
6.1.5. Obuka.....	30
6.1.6. Razvoj institucija i planovi za budućnost.....	32
6.2. Pojedinci	36
6.2.1. Lični podaci.....	37
6.2.2. Obrazovanje.....	42
6.2.3. Karijera i trenutno zaposlenje.....	45
6.2.4. Uslovi rada.....	51
6.2.5. Stalne obuke i edukacije.....	54
6.2.6. Internacionalizacija arheologije.....	56
7. Kontrasti u stavovima poslodavca i zaposlenog u pogledu usavršavanja i obuke.....	59
7.1. Željena obuka naspram potrebne obuke	59
7.2. Mogući edukatori.....	61
8. Poređenje s postojećim podacima.....	62
8.1. Broj angažovanih u arheologiji	62
8.2. Status invaliditeta arheologa.....	63
8.3. Univerzitetsko obrazovanje među arheološkim radnicima.....	63
8.4. Plaće u arheologiji.....	63
9. Rezime i evaluacija	64
9.1. Rezime	64
9.2. Preporuke	64
9.3. Evaluacija	65
Bibliografija.....	66
Knjige i časopisi.....	66
Online Sources.....	67

Lista tablica

Tablica 1 – Odgovori institucija	21
Tablica 2 – Broj radnog osoblja.....	26
Tablica 3 – Prosječne plaće.....	29
Tablica 4 – Zadovoljni/nisu zadovoljni novim osobljem.....	30
Tablica 5 – Željeni edukatori.....	32
Tablica 6 – Tip institucije zaposlenika	36
Tablica 7 – Terenski arheolozi u Bosni i Hercegovini.....	37
Tablica 8 – Podjele prema starosnoj dobi i spolu.....	38
Tablica 9 – Zadovoljni/nezadovoljni poslom.....	51
Tablica 10 – Željeni edukatori.....	56
Tablica 11 – Željena obuka u odnosu na potrebnu obuku.....	59
Tablica 12 – Željena obuka u odnosu na potrebnu obuku (ponderirano).....	60
Tablica 13 – Željeni tip edukativne institucije.....	61

Lista slika

Slika 1 – Vrsta institucije	22
Slika 2 – Kome su institucije odgovorne?.....	23
Slika 3 – Nadležnost institucija	24
Slika 4 – Osnovni zadaci institucije	26
Slika 5 – Mogući doprinosi zaposlenima	29
Slika 6 – Deficitarne vještine	31
Slika 7 – Fluktucija osoblja 2008 – 2012	33
Slika 8 – Razlozi fluktacije osoblja	34
Slika 9 – Grupe starosne dobi pojedinaca.....	38
Slika 10 – Državljanstvo po rođenju	39
Slika 11 – Stečeno državljanstvo.....	40
Slika 12 – Etnička pripadnost.....	40
Slika 13 – Vrsta poslodavca	41
Slika 14 – Nivo obrazovanja.....	42
Slika 15 – Lokacija univerziteta gdje je završen studij.....	43
Slika 16 – Jezici u upotrebi.....	44
Slika 17 – Bitni jezici za rad u arheologiji	45
Slika 18 – Broj mjeseci rada u arheološkom sektoru.....	46
Slika 19 – Vrsta ugovora	47
Slika 20 – Pozicija na poslu	48
Slika 21 – Broj poslodavaca koji se bave arheologijom	49
Slika 22 – Rad u drugim zemljama	49
Slika 23 – Uloge na trenutnoj poziciji.....	50
Slika 24 – Neradni dani u godini	52
Slika 25 – Ugovorom uključene beneficije	53
Slika 26 – Beneficije na poslu	54
Slika 27 – Željeni tip obuke.....	55
Slika 28 – Metoda uključivanja stranih arheologa	57
Slika 29 – Razlozi za preseljenje u inostranstvo	58

1. Uvod

1.1. Porijeklo projekta

Projekt 2006-08. *Discovering the Archaeologists of Europe: profiliranje zanimanja* proveden je u 12 zemalja članica EU-a, u pokušaju da se procijene i uporede trendovi rada u arheološkoj struci. Projekt je dobio potporu Evropske asocijacije arheologa (European Association of Archaeologists), a sredstva su dobivena iz programa finansiranja „Leonardo da Vinci“ u okviru Evropske komisije. Ovi izvještaji su sastavljeni posredstvom prikupljenih informacija putem upitnika koji su specifični za svaku od zemalja sudionica, kao i prezentacija prikupljenih podataka. Nakon završetka ovih izvještaja, objavljen je *Transnational Report (2009)/Transnacionalni izvještaj (2009.)*, u kojem su navedeni ključni trendovi i razlike iz ove struke unutar profiliranih zemalja članica Evropske unije.

Nakon navedenog, autor je proveo istraživanje u okviru svog magistarskog rada na KU Leuven u Belgiji, u 2009/10. akademskoj godini, što je rezultiralo objavljivanjem izvještaja *Discovering the Archaeologists of Europe: Bosna i Hercegovina*.

Ovaj izvještaj čini dio projekta u 2012-14. *Discovering the Archaeologists of Europe 2014*, koja je dijelom finansirana od strane Evropske komisije, Program za cjeloživotno učenje.

Rat 1992-1995. devastirao je mnoge kulturne i akademske ustanove i objekte u Bosni i Hercegovini, koje se tek sada počinju oporavljati. Iz navedenog razloga, kao i želje za pristupom Evropskoj uniji, ova zemlja prolazi kroz ubrzane transformacije. Ovaj izvještaj ima za cilj profilirati malu arheološku zajednicu u zemlji u cilju pružanja usporedivih podataka za izvještaj 2009/10. Ostaje nam da se nadamo da će ove evidentne promjene kreatorima politika dati više uvida u pogledu trenutnog pravca kojim ide sektor kulturnog naslijeđa (konkretnije, arheologije) ove zemlje.

Često se pominje da se brojni politički i birokratski faktori, koji najčešće proizlaze iz kompleksnosti Ustava nametnutog zemlji prema Daytonskom sporazumu iz 1995., mogu vidjeti kao smetnja državnom sektoru naslijeđa, koji je ostao nedovoljno finansiran. Izvještaj 2009-10. se fokusira na pozitivne znakove promjena; u oktobru 2008., Bosna i Hercegovina je postala potpisnica Evropske konvencije o zaštiti arheološkog naslijeđa (Sporazum Valletta), iako joj je još ostalo da istu ratificira, a u akademskoj 2008-09. godini, Bosna i Hercegovina je otvorila svoj prvi namjenski Odsjek za arheologiju (iako drugi dodiplomski studij) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Od tada, Bosna i Hercegovina je ratificirala Sporazum Valletta (u oktobru 2010.), a prve generacije arheologa su počele izlaziti na tržište rada iz Sarajeva i Mostara (stariji od odsjeka u Sarajevu, počeo sa radom 2004-05.). Međutim, kao što je to već objavljeno u detaljnim

izvještavanjima međunarodnih medija¹²³⁴, Zemaljski muzej - najveći poslodavac arheologa u državi – zatvoren je u oktobru 2012. zbog pravne kompleksnosti (detaljnije u poglavlju 2.2), i ostat će do daljnjeg zatvoren. Posljedice navedenog - naročito u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), jednom od dva entiteta u državi – bile su poražavajuće, ne samo za arheološki terenski rad, istraživanje i nastavu, nego i za mogućnost zapošljavanja svježih diplomiranih studenata koji ulaze na arheološko tržište rada u državi. Rezultati prikazani u Poglavlju 6 i rasprava koja slijedi detaljno će dokumentovati navedeno.

1.2. Ključne razlike sa drugim partnerskim zemljama DISCO 2014

Postoji niz ključnih razlika između Bosne i Hercegovine i većine drugih država profiliranih u projektu *Discovering the Archaeologists of Europe 2014/Otkrivanje evropskih arheologa 2014*. Kao prvo, Bosna i Hercegovina nije članica Evropske unije, ili dio Evropskog ekonomskog prostora, čime se ograničava sloboda kretanja radne snage vezano za ulazak i izlazak iz države, u poređenju sa svim ostalim profiliranim državama. Kao drugo, država ima relativno mali broj stanovnika (s nešto manje od 3,8 miliona stanovnika, prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva iz 2013.), te stoga ima relativno malo arheološko tržište rada. Ova činjenica je tim više otežana prevelikim državnim sektorom i nedostatkom ulaska privatnih arheoloških firmi na tržište. Osim toga, plaće zarađene u zemlji znatno su niže od prosjeka plaća EU, pa čak su i niže od onih zemalja članica EU sa nižim primanjima. Ostale ključne razlike se očekuju da će biti otkrivene u kasnijim analizama, a objavit će se u *Transnacionalnom izvještaju programa*.

¹ <http://www.rferl.org/content/bosnia-museum-set-to-close-doomed-by-dayton/24728638.html>

² <http://www.theguardian.com/world/2012/oct/03/bosnia-national-museum-funding-crisis>

³ <http://www.balkaninsight.com/en/article/nailed-wooden-planks-close-bosnian-national-museum>

⁴ <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19841477>

2. Arheologija u Bosni i Hercegovini

2.1 Historija

Tokom prošlog stoljeća, Bosna i Hercegovina je bila inkorporirana u carstvo, kraljevinu i Socijalističku Federativnu Republiku, prije nego što je dobila nezavisnost nakon rata 1992-1995. Ova mješovita historija se ogleda u povijesti urađenog arheološkog posla u zemlji.

Ozbiljnija arheološka iskopavanja su zapravo počela za vrijeme Austro-Ugarske. Iz tog perioda, jedno od najznačajnijih iskopavanja bilo je na lokalitetu Butmir, na periferiji Sarajeva. Ovo nalazište je iskopavano u periodu od 1893-96. i postalo je tipsko mjesto butmirske neolitske kulture. Austro-Ugarska uprava je također doživjela izgradnju i otvaranje Zemaljskog muzeja (kao Provincijskog muzeja u Sarajevu) 1888., a 1894. Sarajevo je bilo domaćin Međunarodnog kongresa o arheologiju i antropologiji. Ostala istraživanja su također urađena u cijeloj zemlji, uključujući i rimska nalazišta Mogorjelo u BiH (1899-1904.) i Skelani, kod Srebrenice (1896-1898., ponovno iskopan 2008., a 2011. je proglašen nacionalnim spomenikom).

Nakon Prvog svjetskog rata, arheološki učinak Bosne i Hercegovine je zaustavljen, jer se ovo područje smatralo periferijom novoformirane Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju 1929.). Nakon podjele Bosne i Hercegovine 1929., vrši se reorganizacija Kraljevine u niz banovina, te se 1930. uspostavlja Muzej Vrbaske banovine (današnji Muzej Republike Srpske) u navedenoj Banovini s glavnim gradom Banjom Lukom. Dok je za vrijeme Austro-Ugarske vladavine Zemaljski muzej u Sarajevu zapošljavao relativno velik broj domaćih i stranih arheologa i znanstvenika iz srodnih disciplina, nakon Prvog svjetskog rata, jedini arheolog zaposlen u muzeju bio je Mihovil Mandić do vrlo kasnih 1930-ih (Novaković 2011. str. 405).

Tokom Socijalističke Jugoslavije, arheološko naslijeđe Bosne i Hercegovine ponovo se studira s relativnim intenzitetom. Temelji programa arheologije na Zagrebačkom i Beogradskom univerzitetu ranih 1960-ih, u kombinaciji sa slobodom kretanja radne snage između federativnih republika, potiču daljnju arheološku istragu u periodu cjelovitosti SFR Jugoslavije. Zaštitno zakonodavstvo uvedeno je od strane Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture na mnogim mjestima, a kulturno naslijeđe Bosne i Hercegovine je tretirano na nivou naslijeđa iz drugih jugoslovenskih republika. Dok su samo dva muzeja postojala na teritoriji Bosne i Hercegovine prije 1941., godine 1965. bilo ih je 15 (Novaković 2011. str. 406). U tom razdoblju izvršena je podjela arheološkog naslijeđa u zemlji na periode, što dovodi do većeg nivoa specijalizacije među arheološkim osobljem, ali i porastom interesa za srednjovjekovno Kraljevstvo Bosne, sa nalazištima u koja se ubrajaju Kraljevska crkva u Milama i srednjovjekovne utvrde Kraljeve Sutjeska i Visoki, na kojima se vrše iskopavanja i o kojima se piše. Godine 1983., Arheološko društvo Bosne i Hercegovine počelo je objavljivati svoje novine, a 1988. Zemaljski muzej

je objavio "Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine" u sedam tomova; enciklopedijsko djelo koje detaljno obrađuje sva zabilježena i iskopana nalazišta u Bosni i Hercegovini do tog datuma. S početkom rata 1992., Arheološko društvo je prestalo s radom, a arheološka istraživanja se ukidaju. Nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma u decembru 1995., institucije arheološkog i kulturnog naslijeđa su ponovo oživjele i nastavile svoje aktivnosti. Kao posljedica Daytonskog sporazuma⁵, dogovoreno je da će se kreirati Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika pod kontrolom državnog nivoa vlasti i Ureda Visokog predstavnika, dijelom kako bi se osiguralo da vlade koje kontrolišu dva entiteta više ne mogu sistemski provoditi buduća kulturna uništavanja, a što je bio veoma čest prizor tokom rata. Jedinstvena politička struktura proizašla iz ovog Sporazuma je, ipak, prilično ograničavajuća u pogledu slobode poduzimanja arheoloških istraživanja, a niti jedno državno ministarstvo nema nadležnost nad dodjelom dozvola za iskopavanje muzejima ili akademskim institucijama na državnom nivou. Dodatni poslijeratni učinak jeste da su se finansiranje, istraživanje i međunarodna saradnja prvenstveno usmjerile na obnovu i rekonstrukciju kulturnog naslijeđa i spomenika uništenih tokom rata 1992-1995., s velikom pristrasnošću prema arhitektonskim cjelinama i pojedinačnim zgradama.

2.2. Danas

2.2.1. Broj arheologa u Bosni i Hercegovini

Broj arheologa koji su svojevremeno radili u državi relativno je teško procijeniti. Međutim, prema procjenama članstva Arheološkog društva BiH, prije rata su imali oko 50 članova tokom 80-ih, da bi se brojka smanjila na približno 30 do izbijanja rata 1992., kada je Arheološko društvo prestalo s radom. Slovenski arheološki časopis ARHEO za 1981. i 1989. daje sveobuhvatne popise arheologa zaposlenih u Bosni i Hercegovini. Godine 1981., 28 arheologa su navedeni u ovoj publikaciji, od kojih je 21 muškarac i 7 žena, a 1989. ih je bilo 36 na popisu, od kojih su 23 bili muškarci, i 13 žene. Neposredno nakon rata 1992-1995., vjerovalo se da je u državi „manje od deset“ arheologa aktivno u struci (Novaković 2011. str. 411). Procjena, koju je krajem 2005. godine naveo Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), daje broj od 15 arheologa koji rade u Bosni i Hercegovini. Početkom 2010., Zemaljski muzej je naveo broj od 23 arheologa koji djeluju širom zemlje. Ipak, tačnost ove brojke je sporna, budući da nije postojalo važeće regulatorno tijelo niti pravna definicija „arheolog“ koji bi činili ili podržali ovu brojku. Procjena od 25 do 35 arheologa bi stoga bila prikladnija za ovaj period.

Bez aktivnog arheološkog društva ili takve institucije u zemlji, utvrđivanje broj arheologa je relativno težak zadatak, a broj može uveliko varirati, ovisno o načinu na koji se termini „arheolog“, „rade“ i „u zemlji“ definišu. Broj osoba, čiji posao je da se primarno bave

⁵ <http://www.state.gov/p/eur/rls/or/dayton/52593.htm>

arheološkim naslijeđem Bosne i Hercegovine i koji su zaposleni pri uspostavljenoj instituciji te djeluju unutar države sa ugovorima na puno radno vrijeme, skraćeno radno vrijeme ili sa specifičnim ugovorima, može se procijeniti na nešto manje od 60. Mora se upozoriti da određeni broj tih ljudi ne sudjeluje u iskopavanjima, a određeni broj studenata koji još nisu završili dodiplomski ili postdiplomski studij povremeno sudjeluju u istraživanjima kao zaposlenici (za razliku od volontera ili obavezne prakse u okviru studija).

2.2.2. Društvena i politička pitanja iz arheologije u Bosni i Hercegovini

Trenutna politička situacija u Bosni i Hercegovini je relativno složena. Zemlja ima državnu vladu, koja je odgovorna prvenstveno za međunarodna pitanja, kao što su trgovina, odbrana i diplomatski odnosi. Ne postoji ministarstvo kulture na državnom nivou, a sve odluke o kulturnom naslijeđu spadaju u nadležnosti Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine. Ispod toga su dva entiteta, Republika Srpska (RS) i Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH), plus autonomni Distrikt Brčko, od kojih svaki ima svoje ministarstvo kulture odgovorno za niz funkcija, uključujući i izradu proračuna za arheološka istraživanja i iskope, te održavanje muzeja i drugih ustanova kulturnog naslijeđa. Ovdje može biti velika razlika između sredstava koja dodjeljuju entiteti za arheološka istraživanja - godine 2005., proračun Federacije za arheologiju iznosio je 150.000 KM, dok je u Republici Srpskoj dodijeljeno samo 10.000 KM - i proračuni oba ova entiteta mogu uveliko varirati na godišnjem nivou⁶.

Ispod entitetskog nivoa vlasti, Federacija je podijeljena na 10 kantona. Svaki od njih ima svoje ministarstvo kulture, a neki su razvili i vlastite zakone o zaštiti kulturnog naslijeđa, koji, s vremena na vrijeme, znaju proturječiti onima sa nivoa Federacije. Nejasno je koji to skup zakona ima prvenstvo, a kantoni su poznati po tome da izuzimaju Federaciju u smislu odobravanja pristupa inostranim institucijama za poduzimanje arheoloških istraživanja u okviru svoje nadležnosti bez prethodnog savjetovanja, ili dobivanja potrebnih dozvola i dokumentacije, odgađajući istraživanja i po nekoliko sezona. Takav politički sistem je stvorio probleme i pored onih vezanih za arheološka iskopavanja. Kulturne institucije na državnom nivou, kao što je Zemaljski muzej u Sarajevu, zatečene su u neobičnom položaju da ne polažu račune niti jednom državnom ministarstvu. Neriješen pravni status ovog i drugih muzeja ima ogromne posljedice kada je riječ o dobivanju finansijskih sredstava. Budući da se Zemaljski muzej smatra državnom institucijom, finansiranje istog treba dodijeliti državnoj vladi. Međutim, kako ne postoji nadležno ministarstvo na ovom nivou, finansiranje treba, teoretski, biti izdvojeno iz proračuna dva entiteta. Međutim, Republika Srpska usmjerava svoje fondove prema Muzeju Republike Srpske i svojim regionalnim muzejima, a Federacija izbjegava i prebacuje svoje odgovornosti nazad na državni nivo, kao i na niži kantonalni nivo, na

⁶ Unatoč što smo poslali službene zahtjeve vladama oba entiteta u pogledu novih brojki za finansiranje arheoloških istraživanja, podatke za posljednjih nekoliko godina nismo mogli dobiti.

području Kantona Sarajevo, u kojem se ovaj muzej i nalazi. Iako su sredstva za ovaj muzej dobivena sa raznih državnih nivoa, do najnižih općinskih vijeća, te donacija iz Bosne i Hercegovine i inostranstva, u oktobru 2012. Zemaljski muzej je svoja vrata zatvorio za javnost, i još uvijek su zatvorena, te čeka odluku suda da utvrdi ko je zakonski osnivač (i prema tome, državno tijelo koje ima zakonsku obavezu da finansira muzej). Trenutno, iako su uposlenici muzeja i dalje zakonito zaposleni, oni ne primaju plaće, a ne smiju poduzimati nikakave poslove u Zemaljskom muzeju niti u ime Zemaljskog muzeja.

3. Upitnici

Za dobivanje rezultata u ovom izvještaju kreirana su dva odvojena upitnika. Prvi se distribuirao arheološkim institucijama i drugim institucijama koje zapošljavaju arheologe unutar Bosne i Hercegovine. Ovaj upitnik je trebao ispuniti odgovorni član - ili članovi - osoblja.

Drugi upitnik je namijenjen zaposlenicima i osoblju u arheologiji. Ovaj upitnik je poslan u institucije s uputom da se proslijedi svom relevantnom osoblju, a distribuiran je i pojedinačno arheolozima, čiji su lični kontakt podaci ranije prikupljeni, uz uputu da isti prosljede kolegama iz struke. Ova metodologija je pridonijela najširoj mogućoj distribuciju upitnika.

Svi upitnici poslani su na engleskom i bosanskom/srpskom/hrvatskom jeziku, kako bi se i domaćim i stranim zaposlenicima omogućilo da ih kompletiraju. Bosanska/srpska/hrvatska verzija je distribuirana i na latinici i na ćirilici.

3.1. Institucije

Upitnik koji je poslan institucijama uglavnom je tretirao pitanja zapošljavanja i osposobljavanja. Podijeljen je u šest dijelova, koji pokrivaju osnovne informacije o instituciji, sastav osoblja, ugovore, uslove rada, obuku te razvoj institucije i daljnje perspektive. Odgovori i rezultati su obrađeni u Poglavlju 6.

3.2. Osoblje

Iako je poslan svim institucijama, isti upitnik je također poslan pojedinačno arheološkim radnicima (trenutno zaposlenim i onima koji nisu aktivni), koji su radili na polju arheologije u Bosni i Hercegovini u 2012-13. Ovaj Upitnik je podijeljen u šest dijelova, pomoću kojeg su se nastojali prikupiti lični podaci, nivo obrazovanja, pojedinosti o zaposlenju, radni i uslovi ugovora, kao i stav o međunarodnom kretanju arheološke radne snage, te mišljenje o trenutnim obukama i obrazovanju. Odgovori iz ovog upitnika se navode u Poglavlju 6.2.

3.3. Distribucija i odgovori

Upitnici su distribuirani putem elektronske pošte na listu muzeja i institucija za naslijeđe koje je sastavio istraživač iz Kulturnog naslijeđa bez granica (Cultural Heritage without Borders), uz opsežnu saradnju iz Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske. Ukupno je kontaktirana 31 ustanova za koje se zna da potencijalno upošljavaju arheologe, a koje se neformalno mogu podijeliti u sljedeće; 6 obrazovnih i akademskih ustanova (4 osnovane u zemlji, plus 2 iz inostranstva koje trenutno vrše intenzivno akademsko istraživanja u Bosni i Hercegovini), 8 državnih tijela

ili institucija, 13 muzeja i 4 „ostale“ organizacije, uključujući i nevladine organizacije kao i druge organizacije koje se bave arheološkim naslijeđem i/ili zapošljavaju arheologe (2 uspostavljene u zemlji, plus dvije koje provode svoje ključne aktivnosti u zemlji). Detaljniji prikaz prema vrstama kontaktiranih institucija može se naći u Tablici 1.

Pojedinci su kontaktirani putem svojih poslodavaca ili putem ličnih kontakata dobivenih od sadašnjih ili bivših kolega ili saradnika. Kontakt podaci nedavnih diplomanata sa oba univerziteta koji nude dodiplomski i postdiplomski studij arheologije u Bosni i Hercegovini, dobiveni su preko njihovih kolega. Primjerci „Individualnih“ upitnika poslani su e-poštom onima za koje se zna da trenutno rade, ili da su u zadnje vrijeme radili, u sektoru arheologije.

Popunjeni upitnici su se mogli vratiti e-mailom ili poštom (kako bi se omogućio veći stepen anonimnosti) na adresu Kulturnog naslijeđa bez granica (Cultural Heritage without Borders).

4. Ciljevi

4.1. Opći ciljevi

Osnovni ciljevi ovog izvještaja su da se istraži arheološko tržište rada u Bosni i Hercegovini, te da se profiliraju radnici u smislu starosne dobi, spola, nivoa obrazovanja i drugih demografskih pokazatelja kako bi se izvršila procjena radne snage u cjelini. S tim u vezi, ovaj izvještaj će, nadamo se, pomoći i u identificiranju nedostataka u podršci, obukama i naknadama koje arheološkim uposlenicima obezbjeđuju njihovi poslodavci. Ovaj izvještaj također ima za cilj istaknuti probleme s kojima se suočavaju ove institucije; bilo da se radi o problemima iz perspektive finansiranja, opreme i infrastrukture, ili prepoznatljivih slabosti unutar radne snage.

Dvanaest ključnih oblasti s prikupljenim podacima u ovom izvještaju date su u nastavku:

1. Broj ljudi koji rade u arheologiji.
2. Prikaz starosne dobi i spola pojedinaca koji rade u arheologiji.
3. Status invaliditeta pojedinaca koji rade u arheologiji.
4. Zemlja porijekla pojedinaca koji rade u arheologiji.
5. Da li su pojedinci zaposleni honorarno ili na puno radno vrijeme.
6. Da li je više ili manje ljudi zaposleno u arheologiji prije jedne, tri, i pet godina.
7. Da li vlada uvjerenje da će se više ili manje ljudi zaposliti u arheologiji iduće godine i za tri godine.
8. Najveće postignute kvalifikacije pojedinaca i gdje su ih dobili.
9. Informacije o potrebom za obukama i nedostatak kvalifikacija sa aspekta poslodavca.
10. Plaće ili naknade isplaćene za arheološki rad.
11. Informacije o vrstama ugovora koje imaju zaposleni arheolozi.
12. Podaci o vrstama organizacija koje djeluju u arheologiji po osnovu djelatnosti i organizovanosti.

4.2. Posebni ciljevi

Ovaj izvještaj također utvrđuje stavove arheološke zajednice Bosne i Hercegovine u pogledu osposobljavanja i kontinuiranog profesionalnog razvoja (CPD) nakon ulaska na tržište rada. Mišljenja poslodavaca i zaposlenika su dobiveni neovisno jedni od drugih putem distribuiranih upitnika, a ključni rezultati u pogledu obuke i edukacije su upoređeni i predstavljeni u Poglavlju 7.

4.3. Relevantnost poređenja sa postojećim setom podataka

Rezultati dobiveni iz ovog istraživanja, koji su prezentirani i o kojima se raspravlja u Poglavlju 6, upoređeni su, gdje je bitno, sa rezultatima iz 2009-10. *Discovering the Archaeologists of Europe: Izvještaj Bosna i Hercegovina*. Osim toga, Transnacionalni izvještaj DISCO 2014 će usporediti podatke prikupljene u ovom izvještaju se podacima iz drugih država koje sudjeluju na ovom projektu.

Iako je popis stanovništva u Bosni i Hercegovini obavljen u septembru 2013. (prvi od 1991.), rezultati istog neće biti dostupni do kraja 2014., a time se, na žalost, ovdje dobiveni podaci ne mogu porediti s takvim skupom podataka. Međutim, niz izvještaja o *Anketama o radnoj snazi*⁷, koje je objavila Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, pružaju odgovarajuće interno-usporedive podatke. Izvještaj iz 2013. je korišten za poređenje. Ova anketa od 3050 nasumično odabranih građana iz cijele zemlje u 2013. daje ukupno poređenje kako nivoa obrazovanja, tako i prosječnog broja sedmičnih radnih sati na općem tržištu rada u Bosni i Hercegovini.

⁷http://www.bhas.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=113%3Db&Itemid&lang=en

5. Arheološke institucije i njihovi odgovori

5.1. Definicija termina „arheološka institucija“

Zbog nedostatka profesionalnih nezavisnih arheoloških jedinica, namjenskog regulatornog odbora ili institucije, odnosno operativnog arheološkog društva, ne postoji pravna definicija šta čini arheološku instituciju u Bosni i Hercegovini. Dakle, svi muzeji, univerziteti i vladine institucije koje se direktno bave arheološkim naslijeđem države u okviru svojih djelatnosti, smatraju se prikladnim za uključivanje. Osim toga, bilo je i nekoliko institucija izvan ove definicije koje se barem djelimično bave arheologijom u državi ili zapošljavaju arheologe kojima su ovi upitnici poslani. Među njima su i nevladine organizacije u oblasti kulturnog naslijeđa koje svoje aktivnosti prvenstveno usmjeravaju na arheološko naslijeđe ove zemlje.

5.2. Akademska zajednica

U posljednjih nekoliko godina, dva univerziteta u Bosni i Hercegovini su uvela dodiplomski studij iz arheologije; Sveučilište u Mostaru (od 2004-05.) i Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu (od 2008-09. akademske godine). Od akademske 2009-10., značajan broj studenata je diplomiralo na ovim univerzitetima, kako na prvom ciklusu (BA) tako i na master studiju (MA), i potencijalno ušao na arheološko tržište rada. Akademski sastav ova dva studija se unekoliko razlikuje; dok Mostar u velikoj mjeri ovisi o posjetama osoblja koje dolazi sa univerziteta iz Hrvatske s utvrđenim programom za zvanje iz arheologije, s malim brojem asistenata i jednim stalnim profesorom, osoblje u Sarajevu je u velikoj mjeri sačinjeno sa Odsjeka za historiju ovog fakulteta (neki s višim zvanjem iz arheologije sa stranih institucija) i tu su se trajno ustalili, uz mali broj gostujućih predavača koji dolaze iz drugih zemalja bivše Jugoslavije. Također treba napomenuti da je studij istorije na Filozofskom fakultetu u Banjaluci počeo s uključivanjem u nastavu aspekata arheologije (uključujući i sudjelovanje u terenskoj nastavi), od 2012-13. akademske godine. Osim toga, privatni Američki Univerzitet u Bosni i Hercegovini je 2010. otvorio 'Centar za arheologiju'. Ipak, mora se primijetiti da ovaj Centar do sada još uvijek nije proveo niti jedno istraživanje niti nastavnu aktivnost, a navodno postoji isključivo kao jedna web-stranica na internetskoj stranici ovog univerziteta. Osim visokoškolskog obrazovanja, Akademija nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine među svojim članovima ima nekoliko arheologa.

5.3. Muzeji

Istraživanja su utvrdila da određeni broj muzeja u Bosni i Hercegovini zapošljava arheologe. Osim toga, muzeji sa više odjeljenja, Muzej Republike Srpske, Banja Luka, i (trenutno zatvoren) Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine u Sarajevu, posvetili su

nekoliko odjeljenja arheologiji te zapošljavaju nekoliko arheologa. Muzeji koji ne zapošljavaju arheologe u Federaciji često su uključeni kao saradnici u izvještajima o iskopavanjima zbog zvaničnih propisa, u cilju sticanja dozvole za iskopavanja od pojedinih kantona (Lawler, 2012). Trenutno u Bosni i Hercegovini, 13 muzeja (uključujući zatvoreni Zemaljski muzej) zapošljava arheologe, arheološke stručnjake ili arheološke diplomante.

5.4. Vladine institucije

Proces izdavanja dozvole za iskopavanja u Bosni i Hercegovini je pod nadzorom odjela dva posve odvojena ministarstva kulture; Zavod za zaštitu spomenika i Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa, u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj. Svaki politički entitet ima svoje ministarstvo nadležno za svoj teritorij, dok Ministarstvo kulture na državnom nivou vlasti ne postoji. Osim toga, u sistemu kantona u Federaciji, svaki od 10 kantona ima svoje ministarstvo kulture, čije dozvole je teoretski potrebno dobiti kako bi se poduzela iskopavanja u nekom od tih kantona. Iako neki kantoni zapošljavaju arheologe u muzejima, mnogi to ne čine. Za ove druge, arheološki radovi su bili pod nadzorom Zemaljskog muzeja (koji se nalazi u Kantonu Sarajevu), do njegova zatvaranja 2012. Osim ova dva politička entiteta, Brčko Distrikt također ima svoje Ministarstvo prosvjete i kulture. To znači da - teoretski, barem - postoji ukupno 13 ministarstava s ovlastima za izdavanje dozvola za iskopavanje unutar Bosne i Hercegovine; 11 u Federaciji, 1 u Republici Srpskoj, i 1 u Brčko Distriktu.

Jedina vladina ustanova koja se bavi kulturnim naslijeđem zemlje na državnom nivou je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (prijašnji naziv Komisija iz Aneksa 8), koja je osnovana Daytonskim sporazumom iz 1995., a odgovorna je za dodjeljivanje spomenicima i mjestima u cijeloj Bosni i Hercegovini koji ispunjavaju nekoliko kriterija⁸ status nacionalnih spomenika. Komisiju čini odbor od pet stručnjaka (jedan iz svakog od tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini, te dva strana povjerenika), plus određeni broj saradnika i administrativnog i pomoćnog osoblja koje je odgovorno za poduzimanje ocjena i procjena lokaliteta prema peticijama za označavanje statusa nacionalnog spomenika, kao i preporučene postupke za hitne mjere zaštite. Trenutno, Komisija zapošljava najmanje 2 arheološka diplomanta unutar svog osoblja, plus još jedan zaposlenik koji je odgovoran za registraciju i zaštitu arheološkog naslijeđa u zemlji, iako niko od sadašnjih članova Komisije nema obrazovnu podlogu iz arheologije. Kao i gore spomenute državne i entitetske institucije vlasti, postoji određeni broj instituta na kantonalnom nivou za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa. Najmanje tri od njih zapošljavaju arheologe ili arheološke diplomante. U posljednjih nekoliko godina, općinske vlasti, naročito u općinama koje se u velikoj mjeri oslanjaju na, ili se nadaju da će privući turizam, uspostavljene su kancelarije za naslijeđe. Iako samo mali broj njih

⁸ http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=88&lang=4

postoji u cijeloj Bosni i Hercegovini, najmanje dvije zapošljavaju arheološke diplomante za promicanje, tumačenje i povremeno iskopavanje i konzerviranje arheoloških nalazišta.

5.5. Javne fondacije, dobrotvorne ustanove i nevladin sektor

Područje djelovanja javnih fondacija, dobrotvornih i nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini u odnosu na arheološko naslijeđe zemlje donekle je ograničeno. Mnoge takve organizacije usredotočuju gotovo sve svoje napore na izgrađeno nacionalno i etnološko naslijeđe, a ne upošljavaju niti konsultuju arheologe. Iako određeni broj istih tvrdi da uključuju arheologiju u sferu istraživanja, promocije i edukacije, za samo tri organizacije se može reći da se aktivno bave ovom disciplinom.

Talijanski registrirani tim istraživača prvenstveno radi istraživanja i vrši nastavu na terenu u Bosni i Hercegovini. Time se uspostavila terenska škola za domaće i međunarodne arheologe (i srodne discipline) dodiplomce i nedavne diplomante, kako bi im se pomoglo u sticanju pristupačnog iskustva u različitim aspektima arheološkog rada, uključujući premjeravanja, obilazak terena, osnovne laboratorijske analize i stručnu obradu kulturnog naslijeđa. Jedna fondacija je registrovana prvenstveno kao arheološka organizacija u Bosni i Hercegovini. Međutim, njen fokus je uglavnom na turizmu i (samo)promociji. U okviru svog djelovanja, čini se da su imali samo ponekog uposlenog profesionalnog arheologa, iako postoji već organizirani program za volontiranje, na kojem su, kako se navodi u brošurama, učestvovali mnogi profesionalni i amaterski arheolozi, te će nastaviti s tim u budućnosti. Na kraju, nakon zatvaranja Zemaljskog muzeja osnovana je nevladina organizacija s ciljem da se arheolozima omogući terenska nastava, istraživanje i iskopavanje, neovisno od njihovih poslodavaca, za klijente koji plaćaju. Ova institucija bi mogla upućivati na prve korake u komercijalnoj arheologiji ove zemlje.

5.6. Ostale institucije uključene u arheologiju ili koje upošljavaju arheologe

Tokom istraživanja, jedna druga institucija je identificirana kao ustanova uključena u zapošljavanje arheologa u Bosni i Hercegovini. Gore navedene kategorije nisu relevantne za ovu instituciju, te se stoga ona kategorizira zasebno. Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP) je međunarodna nevladina institucija namijenjena za iskopavanje i identificiranje ljudskih ostataka iz nedavnih sukoba i prirodnih katastrofa, čije se međunarodno sjedište nalazi u Sarajevu. Ova organizacija zapošljava oko 140 ljudi širom svijeta u različitim ulogama, od administracije do laboratorijskih analiza i koštane identifikacije. Nekoliko članova osoblja sa sjedištem u Bosni i Hercegovini prvenstveno su zaposleni na terenskom radu i ekshumaciji.

5.7. Inostrane institucije koje su uključene u arheologiju u Bosni i Hercegovini

Određeni broj akademskih institucija i istraživačkih projekata utemeljenih u inostranstvu trenutno aktivno sudjeluje u arheološkim istraživanjima u zemlji. U posljednjih nekoliko godina, više dugoročnih naučno-istraživačkih projekata je provedeno u zemlji po stranim univerzitetima, i tri velika projekta (na dva pojedinačna univerziteta, plus jedan iz krovne grupe lokalnih, bivših jugoslovenskih i ostalih europskih univerziteta) nastavljaju sa svojim aktivnostima. Dvije institucije koje sprovode pojedinačne projekte bile su uključene u ovo istraživanje, za razliku od krovnog projekta koji nije bio uključen da bi se izbjeglo dupliciranje rezultata. Strani univerziteti su također sprovodili kratkoročne projekte i terenske škole u Bosni i Hercegovini u posljednjih nekoliko godina⁹.

5.8. Učešće različitih vrsta organizacija u anketi

Utvrđeno je da ukupno 31 organizacija upošljava arheologe (ili ljude koji se prvenstveno bave arheološkim naslijeđem u zemlji) u Bosni i Hercegovini. Svaka od njih je kontaktirana putem e-maila, a od njih 31, 13 ih je vratilo ispunjene upitnike. Donja tabela pokazuje odgovore prikupljene po vrstama institucija.

Vrsta institucije	Broj kontaktiranih	Kompletirani upitnici	Postotak učešća
Akadska zajednica	4	0	0%
Muzeji	13	7	54%
Vladine institucije	8	3	37.50%
Javne fondacije	3	1	33%
Drugo	1	1	100%
Strane	2	1	50%
Ukupno	31	13	42%

TABLICA 1 – ODGOVORI INSTITUCIJA

⁹ http://www.uni-kiel.de/landscapes/allgemein/news_detail/20111012-gs_in_bosnia.shtml

6. Rezultati

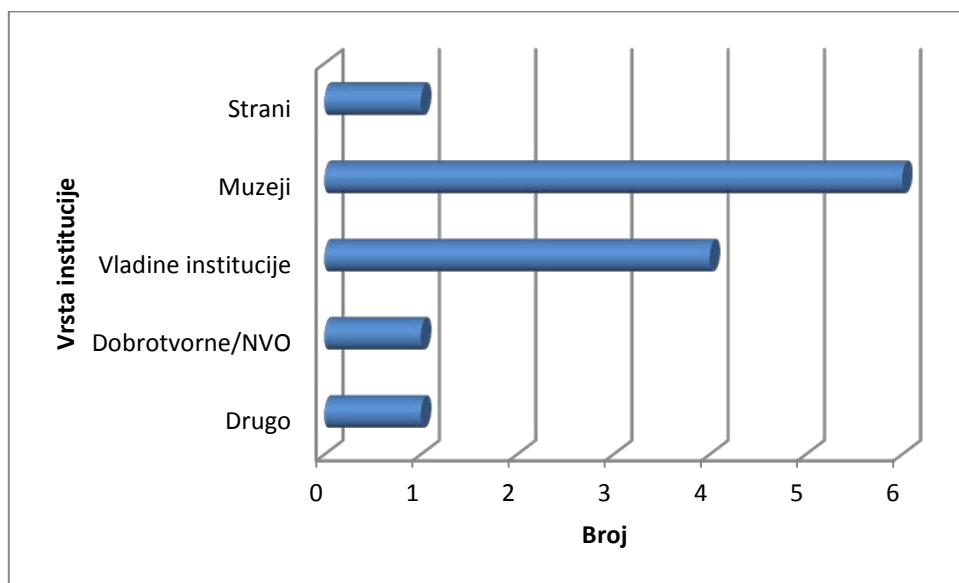
6.1. Institucije

Od 31 kontaktirane institucije, 13 ih je vratilo popunjene upitnike (vidi Tablicu 1). Mora se napomenuti da jedna od institucija ima sjedište u inostranstvu, te je stoga bila isključena iz nekih dijelova analize. Osim toga, druga institucija koja djeluje unutar Bosne i Hercegovine i država članica EU također je bila isključen iz analize, tamo gdje je to bilo potrebno.

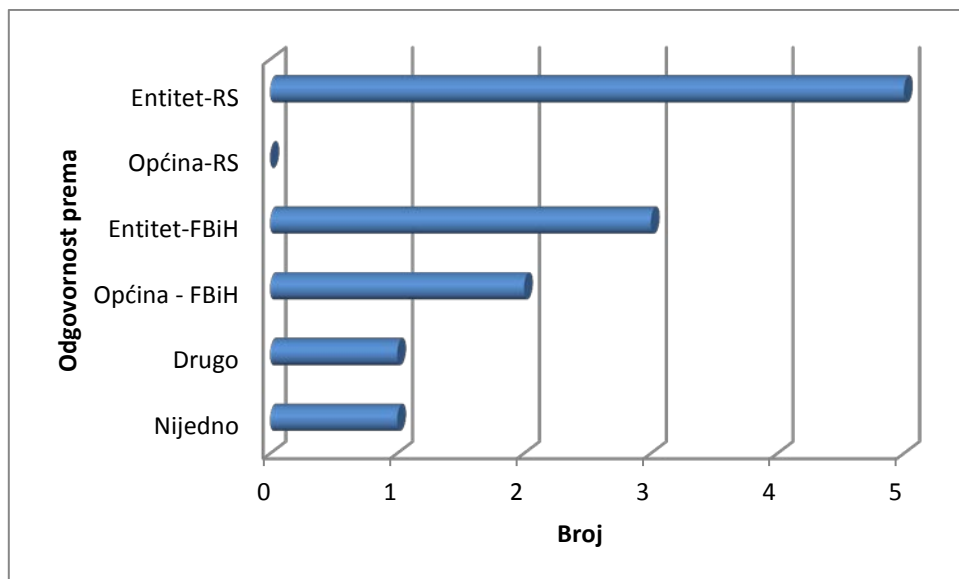
6.1.1. Osnovni podaci

VRSTA INSTITUCIJE

Vrste institucija i odgovorna tijela državne uprave detaljno su opisani u nastavku.

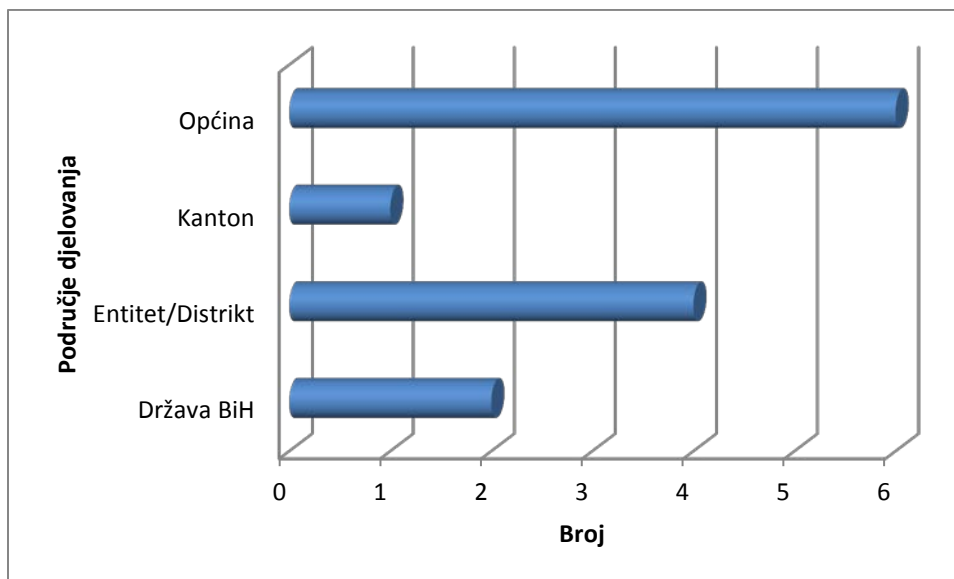
SLIKA 1 – VRSTA INSTITUCIJE

SLIKA 2 – KOME SU INSTITUCIJE ODGOVORNE?

Mora se napomenuti da su pojedine institucije odgovorne prema više vladinih upravnih tijela. Jedna međuvladina organizacija je odgovorna prema vladama Federacije BiH i Republike Srpske, dok je jedno udruženje, koje je odgovorno prema Federaciji, također odgovorno prema vladi druge zemlje. U isto vrijeme, jedna institucija je trenutno u složenom stanju budući da nema pravno određenog osnivača, i stoga tehnički nema odgovornost prema državnom nivou, zaključno s objavljivanjem ovog izvještaja.

Iako su, općenito govoreći, institucije u velikoj mjeri odgovorne prema entitetskim vladama, značajan broj istih bio je mnogo više ograničen u svom djelovanju, gdje ih je 5 bilo ograničeno na jednu općinu, a jedna (koja sebe opisuje kao „kompleks muzeja“) grupi od 6 općina (klasificirano kao „općina“ u tabeli), a jedna na kanton u Federaciji. Prikaz područja u okviru kojeg djeluju institucije dat je u tabeli koja slijedi.

SLIKA 3 – NADLEŽNOST INSTITUCIJA

GLAVNI ZADACI INSTITUCIJE

Anketiranje institucija je vršeno prema njihovim osnovnim institucionalnim zadacima i odgovornostima. Za početak je neophodno rezimirati osnovnu ulogu raznih tipova institucija u Bosni i Hercegovini. Iskopavanja vrše muzeji, (sve češće) javne fondacije, te u manjoj mjeri NVO-i (koji često imaju angažman sa lokalnim muzejima). Strane institucije moraju sklopiti neki oblik pismenog sporazuma o saradnji sa organizacijom čije je sjedište u Bosni i Hercegovini (te da posjeduje propisno odobrenje od vlade), kako bi poduzele radove u zemlji.

Državna služba daje nalog za iskopavanja, i iste „nadzire“ (što znači da papirologija i izvještaji se podnose njima na kontrolu, umjesto da budu prisutni na iskopavanjima). U Republici Srpskoj, ovo obavlja stručni saradnik u sjedištu Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa u Banja Luci, odnosno područnom uredu u Trebinju. U Federaciji, nadzor obavlja kantonalne vlasti, ili, ako ne postoji uspostavljena kantonalna vlast, onda federalne vlasti, sa sjedištem u Sarajevu. Vlasti u Federaciji također koordiniraju međukantonalnim iskopavanjima, kao što je spašavanje arheologije u velikim infrastrukturnim projektima.

Akadske institucije uglavnom ne sprovode iskopavanja, sa izuzetkom obuka u iskopavanju za univerzitetske studente. Međutim, studenti povremeno sklapaju podugovore za rad na iskopavanjima kao dodatna radna snaga, često uz saglasnost univerziteta.

U zemlji ne postoji uvezan sistem za konzervaciju i restauraciju, koje se često preduzimaju na ad hoc osnovi od strane muzejskih uposlenika sa ograničenom obukom. Međutim, neki uposlenici muzeja su izvan zemlje pohađali obuku za konzervaciju. U

Sarajevu se nalazi i Institut za umjetničku restauraciju, koji s vremena na vrijeme ponudi simboličan konsultantski savjet, ali to je često nevažno za predmete na koje se pitanje odnosi. Isto tako, ne postoje propisi za naučne analize, a tu je čak i minimalan nivo svijesti kod arheologa o pristupačnim mehanizmima u zemlji iz drugih disciplina, koji bi mogli doprinijeti njihovom istraživanju.

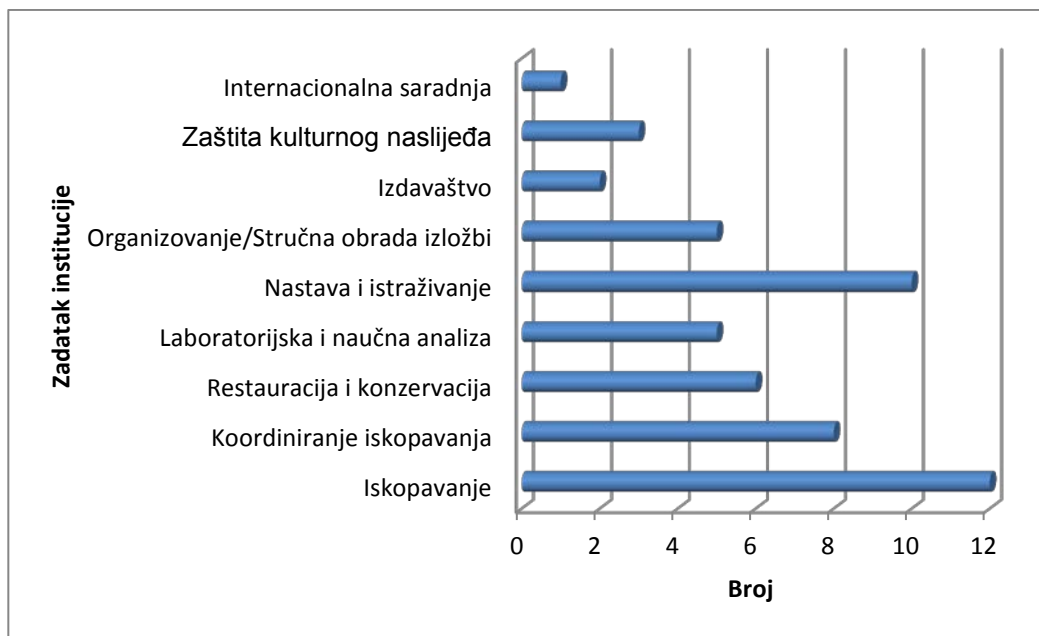
Nastavu i istraživanja provode svi tipovi organizacija, iako je očito da je to primarni cilj akademskih institucija. Istraživačke aktivnosti muzeja jako variraju, te ne ovise od veličine institucije. Nevladine organizacije aktivne na polju naslijeđa Bosne i Hercegovine se također posebno fokusiraju na nastavu i obuku.

Muzeji prvenstveno kuriraju i bivaju domaćinima izložbi/postavki, iako su pojedini odsjeci državne službe, javne fondacije, nevladine organizacije i studentske grupe (nezavisno od matičnih univerziteta) također bili odgovorni za pripremu privremenih izložbi u posljednjih nekoliko godina.

Količina publiciranja je, uzimajući u obzir arheologiju u Bosni i Hercegovini, u potpunosti na niskom nivou i, iako su institucije povremeno objavljivale monografije i zapisnike, namjenska sredstva za publiciranje su premala da bi se objavljivanje smatralo glavnom okupacijom u mnogim arheološkim institucijama u Bosni i Hercegovini. Često je slučaj da su izvještaji s iskopavanja i drugi radovi objavljivani u publikacijama u susjednim zemljama, a, na žalost, među studentima je malo svijesti o tim publikacijama kao resursima arheološkog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

Zaštita kulturnog naslijeđa se općenito gleda kao odgovornost državne službe, iako javne institucije i nevladine organizacije igraju značajnu ulogu u održavanju zaštićenih historijskih znamenitosti.

12 od 13 institucija sudjelovale su u koordinaciji i sprovođenju arheološkog terenskog rada u Bosni i Hercegovini. Tri su također preuzele aktivnosti podučavanja i istraživanja. Interesantna je činjenica da je samo 5 institucija potvrdilo da su uključene u organizaciju i stručnu obradu izložbi, dok je 6 muzejskih ustanova odgovorilo na upitnik. Cijeli niz preuzetih dužnosti, te broj institucija koje tvrde da obavljaju navedene djelatnosti prikazani su u grafikonu koji slijedi.

SLIKA 4 – OSNOVNI ZADACI INSTITUCIJE

6.1.2. Kadrovski sastav

BROJ ZAPOSLENIH

Od institucija se tražilo da navedu broj osoba uposlenih u skladu sa kategorijama spola, vrstom ugovora i broju diplomanata sa arheoloških i drugih studija. Samo 6 od 12 institucija, koje zapošljavaju osoblje u Bosni i Hercegovini, dostavile su kompletne podatke dok je ostalih 5 dostavilo djelimične podatke. Najveći poslodavac je imao 17 stalno zaposlenih (5 muškaraca, 12 žena) plus jedan volonter, a najmanji je imao samo jednog uposlenika na puno radno vrijeme i jednog volontera.

U tabeli koja slijedi je dat prikaz s ukupnim brojem zaposlenih (puno radno vrijeme, honorarno i volonterski), plus zaposlenici diplomanti.

Puno radno vrijeme	Muško	31
	Žensko	46
Honorarno	Muško	0
	Žensko	2
Volonter	Muško	1
	Žensko	4
Diplomanti arheologije	Muško	7
	Žensko	5
Ostali diplomanti	Muško	3
	Žensko	8

TABLICA 2 – BROJ RADNOG OSOBLJA

Mora se napomenuti da jedna institucija bilježi vrlo visok broj radnika volontera. Smatra se da su to povremeni volonteri, te su stoga isključeni iz ovih podataka.

Institucijama se postavilo pitanje „Vjerujete li da su diplomanti arheologije dovoljno obučeni na univerzitetu da rade svoj posao?“. Svih 13 ispitanika je odgovorilo na ovo pitanje, s tim da ih je 9 reklo da vjeruju da jesu obučeni, dok ih je 3 reklo da nisu. Posljednji ispitanik je izjavio

„To zavisi od njihovog interesovanja i predanosti prema svom studiju.“

Jedan ispitanik koji je izjavio da su uglavnom zadovoljni, rekao je da diplomantima nedostaje dovoljno obuke o arheološkom dokumentovanju. Jedan ispitanik dalje navodi da, iako su bili zadovoljni, on vjeruje da među studentima postoji nedostatak u sticanju terenskog iskustva koje si mogu priuštiti, što mnogima ograničava kapacitete za napredak u struci. Jedna od institucija je navela da nedavni diplomanti nisu imali dovoljno razvijena znanja i vještine da bi uopšte ušli u razmatranje za zaposlenje. Ovo je bio slučaj i za studente iz Bosne i Hercegovine i drugih zemalja. Na kraju, jedan ispitanik nezadovoljan kompetencijom arheoloških diplomanata naveo je sljedeće razloge:

„[Postoji] nedostatak dobrih nastavnika, neadekvatan sistem obrazovanja, nedostatak terenske obuke, i više [problemi s univerzitetskim obrazovanjem iz arheologije ovdje].“

STRANI UPOSLENICI

Samo jedna ne-međunarodna organizacija tvrdi da upošljava strane radnike; 2 na skraćeno radno vrijeme. Međuvladina organizacija zapošljava relativno veliku kvotu osoblja koje nema bh. državljanstvo, a nevladine organizacije također zapošljavaju strane radnike.

Upitnik je također imao pitanje koji faktori su utjecali na odluku institucije da zaposli arheologe iz inostranstva ili ne. Dat je niz razloga što je utjecalo na donošenje odluka o tome. Oni koji upošljavaju (ili bi razmotrili da uposle) strane državljane u velikoj su mjeri pod utjecajem obrazovanja i faktora iskustva (3 ustanove), kao i činjenice da bi zapošljavanje stranih radnika moglo poboljšati saradnju te institucije u međunarodnim projektima (2 ustanove). Faktori koji odvrćaju instituciju da zapošljava strane arheologe bili su komplikacije u vezi sa dobivanjem radne dozvole i vize, te nedostatak dostatnih finansijskih sredstava. Dvije institucije također vjeruju da ima dovoljno obučanih ljudi u Bosni i Hercegovini koji bi mogli popuniti sva potencijalno slobodna radna mjesta. Mora se napomenuti da ukoliko želite biti uposlenik državne službe na entitetskom ili državnom nivou, morate biti državljanin ove zemlje. To je dodatno pojasnio jedan od ispitanika:

„Budući da je naš Zavod upravno tijelo, zapošljavanje se provodi se u skladu s općim i posebnim uslovima za zapošljavanje državnih službenika. Jedan opći uslov, između ostalog, jeste da kandidat posjeduje državljanstvo [entiteta] i/ili Bosne i Hercegovine.“

ZAPOSLENICI S INVALIDITETOM

Od 12 ispitanih institucija koje zapošljavaju radnike u Bosni i Hercegovini, 10 su ih odgovorile na ovo pitanje. Njih devet u tom trenutku nisu zapošljavale radnike s invaliditetom, dok je jedna institucija navela da je to već učinila, ali je odbila pružiti statističke podatke o radu, broju, spolu i vrsti ugovora zaposlenika s invaliditetom.

6.1.3. Radni ugovori

4 institucije tvrde da povremeno nude posebne ugovore za iskopavanja, dok 5 također zapošljava radnike po osnovu posebnih ugovora. 2 poslodavca su navela da ne zapošljavaju radnike na iskopavanjima niti po ugovorima za posebne projekte, a 3 je odbilo odgovoriti na pitanje. Svih 8 institucija koje su odgovarale na pitanje *"Da li pokušavate ponuditi svojim arheološkim zaposlenicima trajne/stalne ugovore gdje god je to moguće?"*, izjavile su da tako i čine.

Radna sedmica koju definiše Zakon o radu Bosne i Hercegovine iznosi 40 sati. Sve organizacije registrovane u zemlji temelje svoje ugovore na tome. No, tipično radno vrijeme za zaposlenike često odstupa od navedenog, gdje je 7 od 9 institucija registrovanih u Bosni i Hercegovini navelo da njihovi arheološki radnici obično rade duže u odnosu na ugovorene sate. Dva navedena zaposlenika su radila i do 60 sati. Od 9 ispitanika, prosječan broj sedmičnih radnih sati za zaposlenike arheologe je 47,75 sati. Ova brojka uključuje i vrijeme za koje uposlenici putuju između prijavljenog mjesta rada (ili smještaja za potrebe dugoročnih iskopavanja) i arheološkog lokaliteta.

8 od 12 institucija koje zapošljavaju lokalno osoblje je odgovorilo na pitanje o fleksibilnom radnom vremenu, gdje ih je 5 navelo da zaposlenicima nude fleksibilno radno vrijeme, a 3 su navele da ne nude. Jedna institucija je izjavila da ona navedeno nije u stanju ponuditi, jer su njihovi radni sati regulirani izvana. Jedna institucija zahtijeva prethodnu konsultaciju s direktorom, a druga je izjavila da zavisi od konsenzusa grupe za terenske ekipe u pogledu produžavanja ili skraćivanja radnog vremena na dnevnoj bazi. Tri institucije su izjavile da fleksibilnost diktiraju uslovi rada, dok je jedna navela da radnici zbog nedostatka vremena često rade i subote i nedjelje tokom iskopavanja.

Općenito, dopuštena količina godišnjeg odmora ostavlja mogućnost povećanja proporcionalno s dužinom angažovanog vremena od strane institucije. Osnovica (odmora) iznosi 18 dana, što može dovesti do maksimalno 30 dana godišnje. 11 od 12 institucija koje zapošljavaju radnike u Bosni i Hercegovini je odgovorilo na ovo pitanje; svi dati dani godišnjeg odmora se vrednuju u okviru ovog raspona.

6.1.4. Uslovi rada

NAKNADE

5 institucija osnovanih u zemlji dostavile su podatke o prosječnim godišnjim plaćama po radniku. Iste su date u nastavku:

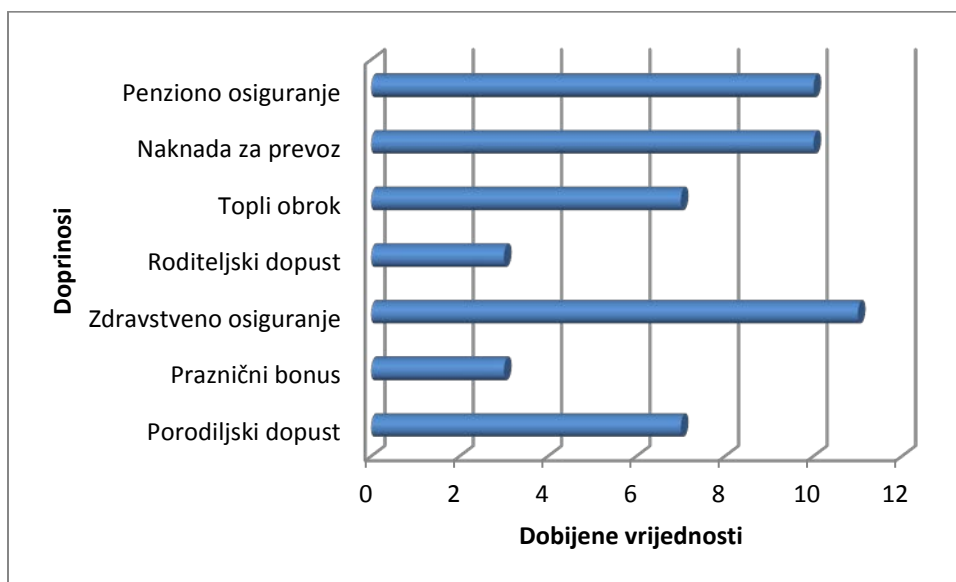
Vrsta uposlenog	Prosječna plata
Tehničar/Konzervator	€ 4,660
Administrativni radnik	€ 4,712
Terenski arheolog	€ 6,506
Više osoblje/Direktor	€ 8,206

TABLICA 3 – PROSJEČNE PLAĆE

Mora se napomenuti da se godišnja plaća tehničara ili konzervatora temelji na četiri odgovora, budući da jedna institucija koja je odgovorila na ovo pitanje ne zapošljavala ljude u ovoj kategoriji. Postoji odstupanje od prosjeka za 11,4% od prosječne plaće u svakoj kategoriji.

DOPRINOSI

Od 12 institucija koje zapošljavaju radnike u Bosni i Hercegovini, 11 ih je odgovorilo na pitanje o doprinosima prema zaposlenicima. Grafikon ispod prikazuje sve doprinose, kao i broj poslodavaca koji ih omogućavaju.

SLIKA 5 – MOGUĆI DOPRINOSI ZAPOSLENIMA

6.1.5. Obuka

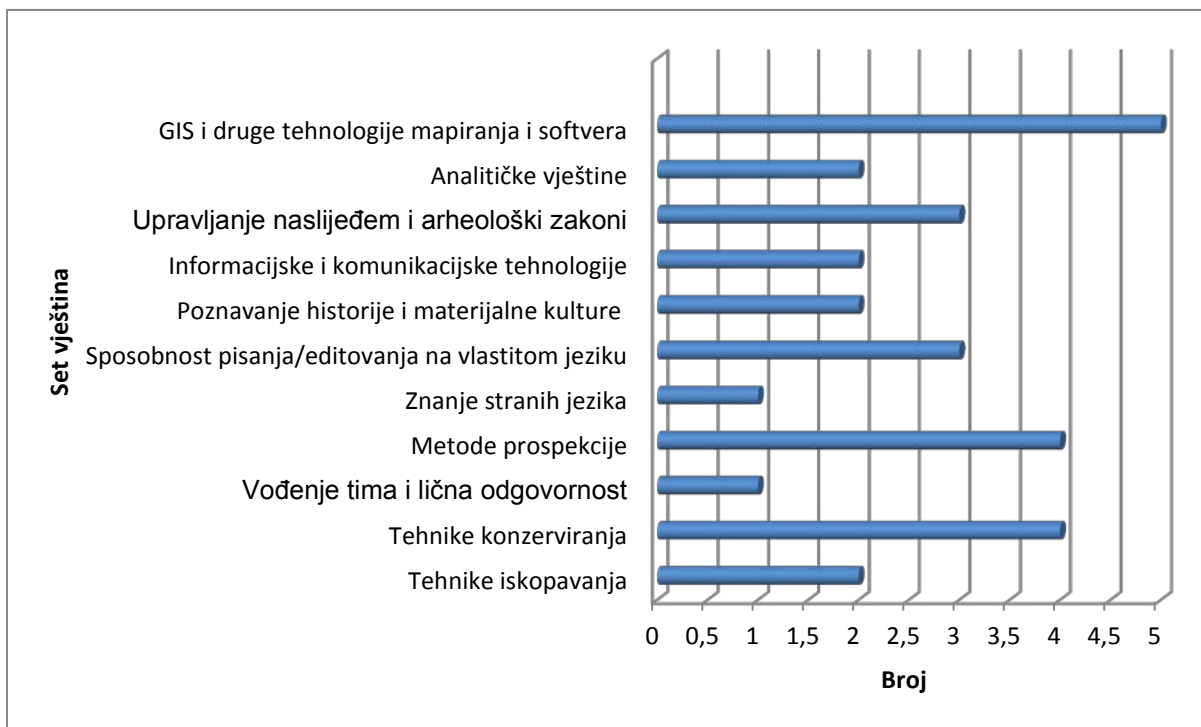
OBUKA NOVIH UPOSLENIKA

Institucije uglavnom tvrde da su zadovoljne s nivoom obrazovanjem i obučenosti svog osoblja nakon njihovog upošljavanja. Tabela ispod prikazuje frekvenciju zadovoljstva/nezadovoljstva novim osobljem.

Vrsta uposlenog	Da	Ne
Osoblje za terenski rad	8	2
Tehničar/Konzervator/Bibliotekar	7	1
Admin	6.5	1.5
Više osoblje	8.5	0.5
Opći radnici	9	0

TABLICA 4 – ZADOVOLJNI/NISU ZADOVOLJNI NOVIM OSOBLJEM

Od 12 institucija koje zapošljavaju lokalne radnike, 6 ih nudi programe internih obuka za nove uposlenike, 1 ih povremeno nudi, a 4 ne. Posljednji ispitanik nije uspio pružiti informacije o ovome. Izgleda da se programske sheme jako razlikuju; institucija koja povremeno nudi shemu obuke fokusira pažnju na znanje o radu na računaru, a jedna ustanova je izjavila da je implementirala "dvodnevnu radionicu za uvod u terenske i laboratorijske radove". Drugi nisu uspjeli pružiti informacije o sadržaju svojih obuka ili induksijskih shema. Samo je 5 poslodavaca izjavilo da među novim osobljem nedostaje dovoljno razumijevanja i/ili obuke iz određenih oblasti ovog posla. Frekvencije za svako područje rada prikazane su u tabeli u nastavku.

SLIKA 6 – DEFICITARNE VJEŠTINE

Nije moguće utvrditi da li ostali ispitanici nisu uspjeli utvrditi eventualne nedostatke kod osoblja, ili su, umjesto toga, odbili odgovoriti na pitanje. Međutim, rezultati iznad nam govore da su svi koji su identificirali slabosti, kao problem naveli poznavanje GIS-a i drugih tehnologija mapiranja i softvera. Jedna institucije je u anketi 2009-10. ovo istakla kao mogući problem u budućnosti, a sada se čini da, otkako je Bosna i Hercegovina počela dobavljati opremu za istraživanja putem novih tehnologija, ne postoje adekvatne obuke unutar arheološke zajednice putem kojih bi se ova nova oprema u potpunosti znala iskoristiti. 4 ispitanika su također primijetila nedostatke u pogledu metoda prospekcije i tehnike zaštite - od kojih je ova zadnja primijećena kroz nauku o naslijeđu u cijeloj zemlji, budući da se, historijski gledano, konzervacija uvijek fokusirala na umjetnička djela, a ne na arheološki materijal niti na muzejske eksponate.

NASTAVAK PROFESIONALNOG RAZVOJA (CPD)

4 od 12 institucija koje zapošljavaju radnike u Bosni i Hercegovini imaju internu procjenu i NPR/CPD programe, dok ih 4 nemaju. Od ostale 4, jedna ne ocjenjuje svoje zaposlenike, nego istu ocjenjuje određeno tijelo iz državne službe, druge dvije institucije organiziraju vanjske obuke o trošku zaposlenika, dok je jedna trenutno u procesu pripreme CPD programa.

4 ustanove koje provode ocjenjivanja i CPD programe su dostavile informacije o tome kako to čine. Jedna institucija je samo omogućila obuku iz znanja o historiji, kulturi i

lokalnoj materijalnoj kulturi (kroz seminare i predavanja), kao i iz stranih jezika (putem organizovanih eksternih kurseva). Ostale institucije su interno rasporedile sve aspekte obuke, iako je jedna od njih, neformalno, sa lokanim osobljem dogovorila obuku iz lokalnog jezika za strane radnike.

EDUKACIJE

Vrsta organizacije	Broj
Zasebna institucija pod kontrolom Vlade	3
Centar za resurse pri Univerzitetu	6
Centar za resurse pri Muzeju	1
Privatna organizacija regulirana od strane Državne vlade	1
Privatna organizacija regulirana na entitetskom nivou	2
Privatna organizacija kojom regulira Međunarodna institucija	0
Ugovoreni stručnjaci i konsultanti	2

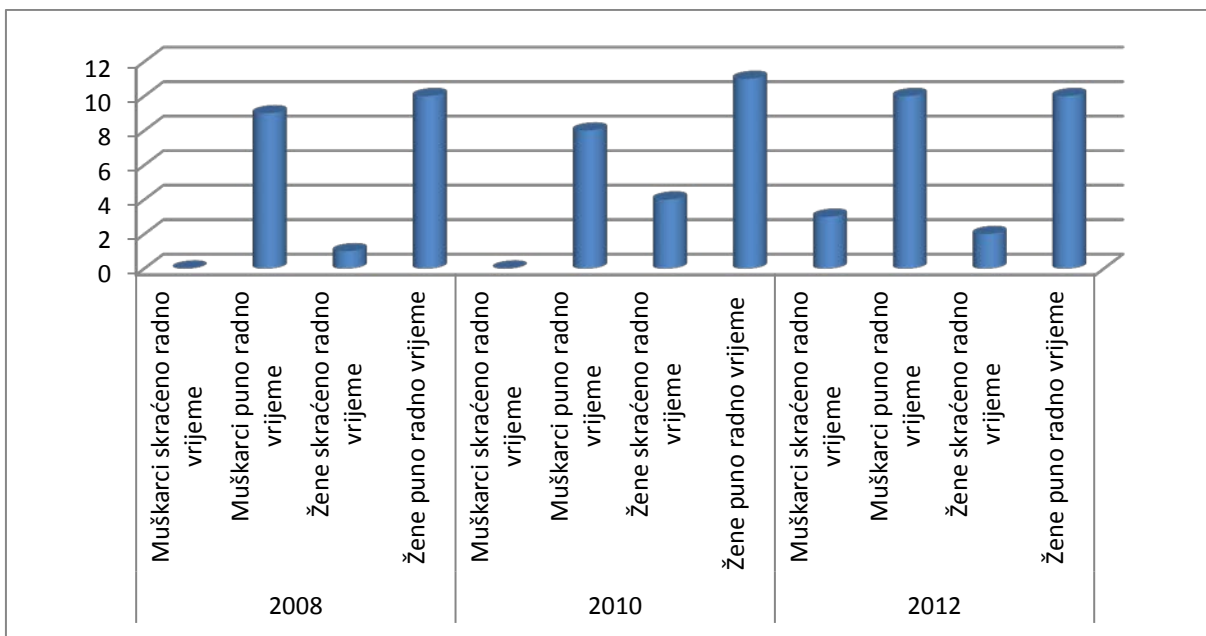
TABLICA 5 – ŽELJENI EDUKATORI

Trenutno ne postoji namjenska institucija za edukaciju niti arheološki centar za resurse u Bosni i Hercegovini. Na pitanje: *"Po vašem mišljenju, da li bi trebala postojati centralna organizacija namijenjena za pružanje daljnjih arheoloških obuka u Bosni i Hercegovini?"*, 11 ispitanika je odgovorilo, gdje ih je 8 izjavilo da bi trebala postojati, dok su 3 izjavile da ne bi trebalo. Navedeni su različiti načini putem kojih bi se navedena institucija mogla osnovati (ili grupa institucija), a tablica prikazuje frekvenciju pozitivnih odgovora za svaku pojedinačno. Ispitanici su imali mogućnost odabira više opcija.

6.1.6. Razvoj institucija i planovi za budućnost

FLUKTUACIJE OSOBLJA

U upitniku se tražilo od institucija da popišu broj zaposlenika u pravilnim razmacima od jula 2008. Korišteni datumi navedeni su kako slijedi; juli 2008., juli 2010., i juli 2012. Jedna od institucija je osnovana u periodu između jula 2010. i jula 2012., a još jedna je osnovana nakon jula 2012. Uključujući ove 2 institucije, 10 ih je dalo podatke o broju diplomiranih studenata arheologije zaposlenih tokom ova tri vremenska perioda. Broj zaposlenika sa zvanjem iz arheologije sa punim radnim vremenom i skraćenim radnim vremenom u ovih 10 ustanova tokom navedenog perioda dat je u tabeli koja slijedi.

SLIKA 7 – FLUKTUACIJA OSOBLJA 2008 – 2012.

Također su se tražile informacije o ukupnom broju zaposlenih za ove periode, ali tražene podatke je dostavilo premalo institucija da bi se poduzela bilo kakva analiza koja bi imala statistički značaj za arheologe koji čine udio radne snage unutar institucija ili ukupnu fluktuaciju osoblja.

MAKSIMALNI STEPEN ZAPOŠLJAVANJA

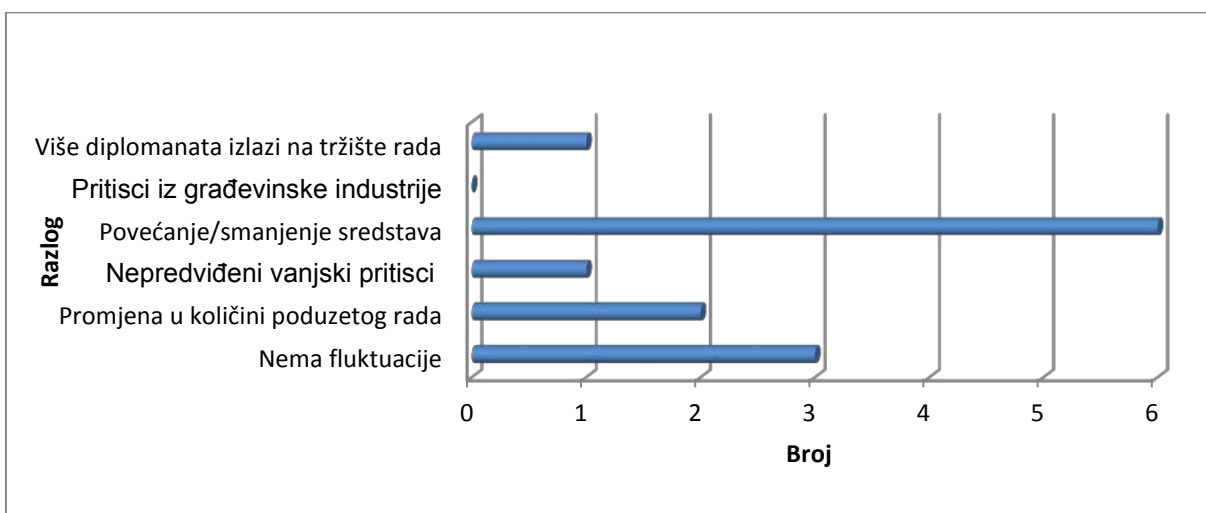
Samo je 5 institucija dalo podatke o periodu maksimalnog zapošljavanja. Za jednu od njih je to trenutni slučaj. Jedna druga institucija je navela da je njeno maksimalno zapošljavanje bilo u 2012., dok je treća navela period 2008-2011. Jedna od institucija, zbog provedbe velikog projekta, privremeno je uposlila veliki broj volontera (uglavnom studenata i nedavno diplomiranih studenata arheologije, iz Bosne i Hercegovine i drugih zemalja) u ljeto 2013., na osnovu čega smatra da je upravo taj period bio vrhunac njenog maksimalnog zapošljavanja. Zadnji ispitanik je dao sve pojedinosti o historiji zaposlenosti njegove institucije:

„U našoj ustanovi smo ograničeni na 3 radna mjesta za arheologe (2 u našem kancelarijama, a jedan u regionalnom uredu). Budući da je jedan penzionisan a drugi napustio položaj, neko vrijeme je bio samo jedan arheolog. U 2010., zbog povećanja posla, jedno od upražnjenih mjesta popunio je pripravnik, koji je unaprijeđen na puno radno vrijeme u martu 2013. Trenutno postoje 2 arheologa koji rade u sjedištu ustanove na poziciji viših saradnika za kulturno naslijeđe.“

Međutim, iz odgovora je nejasno je da li je period u kojem je zaposleno 3 arheologa bio prije 2008. ili ne.

RAZLOZI FLUKTUACIJE OSOBLJA

8 institucija koje zapošljavaju arheološke radnike u Bosni i Hercegovini odgovorilo je na pitanje: "Koji su glavni razlozi za promjene u pogledu broja zaposlenih?". 3 su izjavile da nije bilo fluktuacija, a 1 od te tri je također izjavila i da je došlo do fluktuacija zbog promjena u finansiranju. Činjenica da je 6 ispitanika - po daleko najvećem broju - izjavilo da je navedeno uveliko utjecalo na fluktuaciju osoblja bez da se na njih uticalo pritiscima iz građevinske industrije, predstavlja dokaz da je arheologija nacionalizirana industrija, a da se privatni sektor u zemlji tek treba razviti. Donja tabela pokazuje faktore koji utječu na fluktuacije osoblja.

SLIKA 8 – RAZLOZI FLUKTACIJE OSOBLJA

PERSPEKTIVE ZA BUDUĆNOST

Institucije su upitane da li očekuju fluktuacije u kapacitetima zapošljavanja u kraćem roku (12 mjeseci). 4 su ih rekly da ne očekuju nikakve promjene, 5 ih je očekivalo ili se nadalo povećanju, dok 1 vjeruje da će se broj zaposlenih smanjiti. Kada su upitani o razlozima promjena i vrsti pogođenog osoblja, 3 institucije koje očekuju povećanje rekly su da se nadaju da će doći do povećanja terenskih radnika (uz još jednu instituciju koja se nadala da će zaposliti više arhivista i kustosa). 1 institucija je potvrdila da će doći do povećanja ukoliko uspiju iznaći potrebna finansijska sredstva u skladu sa svim pravilima i propisima vezanim za osoblje. S druge strane, institucija koja očekuje smanjenje broja zaposlenih, izjavila je da će pogođeni zaposlenici najvjerojatnije biti fizički radnici i diplomanti arheologije, aludirajući na smanjenje broja osoblja na terenu, a time i potencijalnih kapaciteta institucije za vršenje arheoloških istraživanja. 1 od institucija ne očekuje promjene u kadrovskim brojkama je izjavila da je to zbog trenutno teške ekonomske klime. Na kraju, jedna od institucija se nada da će se broj zaposlenih povećati kao dio strategije za povećanje turizma na području u kojem djeluje.

Za srednji do dugoročni period (36 mjeseci) u budućnosti, rezultati su bili nešto optimističniji. Od 8 odgovora, 6 ustanova predviđa povećanje zaposlenosti, dok 2 ne

predviđaju nikakvu promjenu. Samo 1 ustanova je ponudila razlog za ova očekivanja, navodeći da vjeruje da će zaposliti više osoblja koje se obrazovalo i obučilo u Bosni i Hercegovini.

MIŠLJENJA O ARHEOLOŠKOM RADU I ISTRAŽIVANJIMA

Data su različita mišljenja o napretku arheoloških radova i istraživanja u Bosni i Hercegovini u posljednjih nekoliko godina. Od 11 institucija koje su dale svoj komentar, 7 ih je generalno zadovoljno (s ograničenjima), dok su 4 nezadovoljne. Zbog pitanja otvorenog tipa, odgovori su navedeni u nastavku:

Zadovoljni:

„Uzimajući u obzir finansijske kapacitete institucija koje se bave arheologijom, mi smo zadovoljni.“

„Imali smo dobrih saradnji, i bili smo u mogućnosti da radimo na produktivnim projektima terenskog istraživanja i sondiranja.“

„Zadovoljni smo. Na nekoliko lokaliteta smo proveli arheološka istraživanja u saradnji sa stručnjacima iz drugih zemalja.“

„Vrlo smo zadovoljni s napretkom arheologije, posebno u [općini u kojoj institucija djeluje]“

„Općenito, mi smo zadovoljni. Primijetili smo interesovanje [za naš rad] od strane javnosti i institucija. Glavni problem je i dalje prisutan, problem finansiranja.“

„Sve je relativno. Ako se posmatra broj zaposlenih, napravili smo pravi napredak. Najveći napredak postignut je zahvaljujući saradnji s evropskim univerzitetima.“

„U principu, jako smo zadovoljni, jer, iako institucije iz Sarajeva daju malu ili nikakvu podršku ovim arheološkim iskopavanjima, pogotovo ovim sistematičnim, ipak smo uspjeli riješiti finansijske probleme na različite načine.“

Nezadovoljni:

„Uopće nismo zadovoljni“

„Nismo zadovoljni. Ne postoji dugoročni plan u pogledu zaštićenih arheoloških nalazišta.“

„Mi smo nezadovoljni. Arheološka istraživanja nikada nisu bila manje finansirana, a i kada primimo sredstva, ona su nedovoljna za dovršetak istraživanja,

konzervaciju i restauraciju, kao i sve potrebne analize. Omjer domaćih institucija i arheoloških istraživanja je nazadovao."

„Ovdje postoji osnovni nedostatak praktične arheološke sposobnosti kod diplomanata koji dolaze sa univerziteta u našu instituciju. To je, čini se, zbog nedostatka terenske obuke."

6.2. Pojedinci

U početku je kontaktirano oko 110 osoba u vezi sa istraživanjem koje je provedeno na tržištu rada. Nakon boljeg uvida u vrstu posla i osnovnih lokacija djelovanja, uzorak je sužen na 57 osoba koje su direktno kontaktirane, plus nepoznat broj individua kroz njihove institucije. Izravno kontaktirane osobe se mogu razvrstati u sljedeće kategorije:

Vrsta organizacije	Broj
Akadska zajednica	10
Državna služba	11
Stranci	5
Međunarodne organizacije	1
Muzeji	25
NVO	4
Samozaposleni	5

TABLICA 6 – TIP INSTITUCIJE ZAPOSLENIKA

Definicije za gore navedene kategorije moraju se proširiti: „Akadska zajednica“ označava osobe čije je primarno zaposlenje u okviru univerziteta; „Državna služba“ obuhvaća zaposlene u državnoj upravi (uključujući i agencije za zaštitu naslijeđa, ali ne i vladine muzeje) na državnom, entitetskom, kantonalnom (u Federaciji) i općinskom nivou; „Strani“ označava zaposlenike institucija sa sjedištem u inostranstvu koji su poduzeli značajna istraživanja u Bosni i Hercegovini; Jedina „Međunarodna organizacija“ jeste institucija koja zapošljava arheologe koji djeluju na međunarodnom nivou, sa sjedištem u Bosni i Hercegovini; „Muzej“ označava sve muzejske zaposlenike koji se bave arheološkim zbirnama; „Zaposlenici nevladine organizacije“ su oni koji rade za nevladine organizacije koje se prvenstveno bave arheološkim istraživanjima; i najzad, kategorija "samozaposlenih" uključuje i arheologe koji su trenutno bez posla, ili većinu svojih arheoloških radova provode na kratkoročnim ugovorima.

Također treba napomenuti da postoje preklapanja između nekoliko kategorija; Dva muzejska radnika također rade za arheološku nevladinu organizaciju, dok jedna strana nevladina organizacija djeluje gotovo isključivo u Bosni i Hercegovini, te je stoga uključena u obje kategorije. Na kraju, jedna osoba koja je zaposlena na puno radno

vrijeme u okviru akademske zajednice također drži direktorsku funkciju muzeja, a uključena je u obje ove kategorije. Dakle, gornja tabela uključuje 61 radno mjesto.

Iako ti podaci ukazuju da je minimalno 57 arheologa zaposleno u zemlji, te brojke su bolje definisane kao i za one koji su zaposleni „da se bave arheološkim naslijeđem Bosne i Hercegovine“. Mnogi od ovih ljudi (posebno iz „akademske zajednice“ i „državne službe“) uopšte ne sudjeluju u arheološkim istraživanjima, a određeni broj ne posjeduje kvalifikacije iz arheologije, nego iz neke srodne discipline, poput historije ili historije umjetnosti. Tačniji prikaz *terenskih arheologa* koji rade u Bosni i Hercegovini može se dati na sljedeći način:

Vrsta uposlenog	Muškarci	Žene
Uposlenici državne službe	4	6
Terenski arheolozi/Muzejski kustosi	14	10
Muzejsko pomoćno osoblje/Tehničari	2	3
Akademska zajednica	6	3
Ukupno	48	

TABLICA 7 – TERENSKI ARHEOLOZI U BOSNI I HERCEGOVINI

Ove brojke uključuju samo osobe sa stalnim zaposlenjem, a ne one koji rade na privremenim ili povremenim ugovorima.

Popunjeno je ukupno 29 upitnika; 28 putem e-maila, a jedan lično. Neki ispitanici su odbili odgovoriti na određena pitanja. Osim toga, četiri odgovora su poslale osobe zaposlene u stranim institucijama (jedna od osoba je državljanin BiH, a ostali samo rade u zemlji). Tamo gdje je važno, ovi rezultati su isključeni iz analize i u takvim slučajevima je jasno navedeno u tekstu.

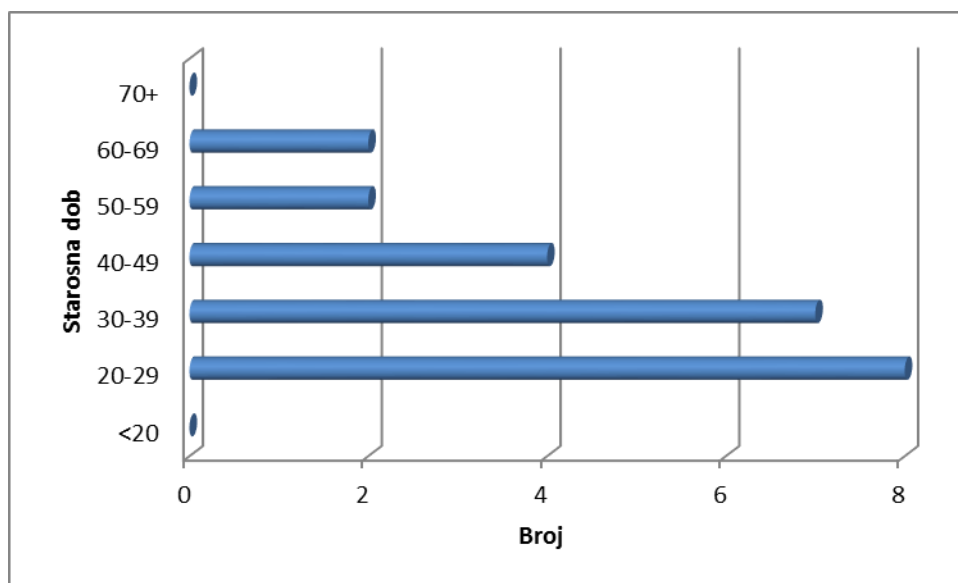
6.2.1. Lični podaci

SPOL

Od 25 odgovora na ovo pitanje, 14 su bili muškarci, a 11 žene. Ovo usko korespondira sa stvarnim razmjerima utvrđenih u gornjoj Tablici 7. Neposredno prije neprijateljstava 1992-1995., koja su devastirali arheološku radnu snagu u zemlji, čini se da je približna podjela iznosila 55% -45%, s time da su većina radnika bili muškarci. Izgleda da se ova ravnoteža ponovno uspostavila, a čini se da procjena studenata koji studiraju arheologiju na dva univerziteta u zemlji odražava proporciju muškaraca i žena iz radne snage.

PROFILI STAROSNE DOBI

Od ispitanika se tražila samo godina rođenja. Dakle, starosna dob je prikazana zaključno sa 31. decembrom 2013. Od 25 ispitanika sa sjedištem u Bosni i Hercegovini, 23 ih je odgovorilo na ovo pitanje. Prikaz starosne dobi dat je u grafikonu koji slijedi:

SLIKA 9 – GRUPE STAROSNE DOBI POJEDINACA

Raspon starosne dobi uveliko naginje ka mlađim zaposlenicima. Od 23 ispitanika, 8 ih je mlađe od 30 godina, a 15 mlađe od 40 godina. Prosječna dob ispitanika je 37,7 godina, modalna dob bila je 29 (s 5 ispitanika), dok je vrijednost srednjeg člana 31.

Pojedinačni odgovori prema spolu i starosnoj dobi (gdje se na oba pitanja odgovorilo na način koji slijedi):

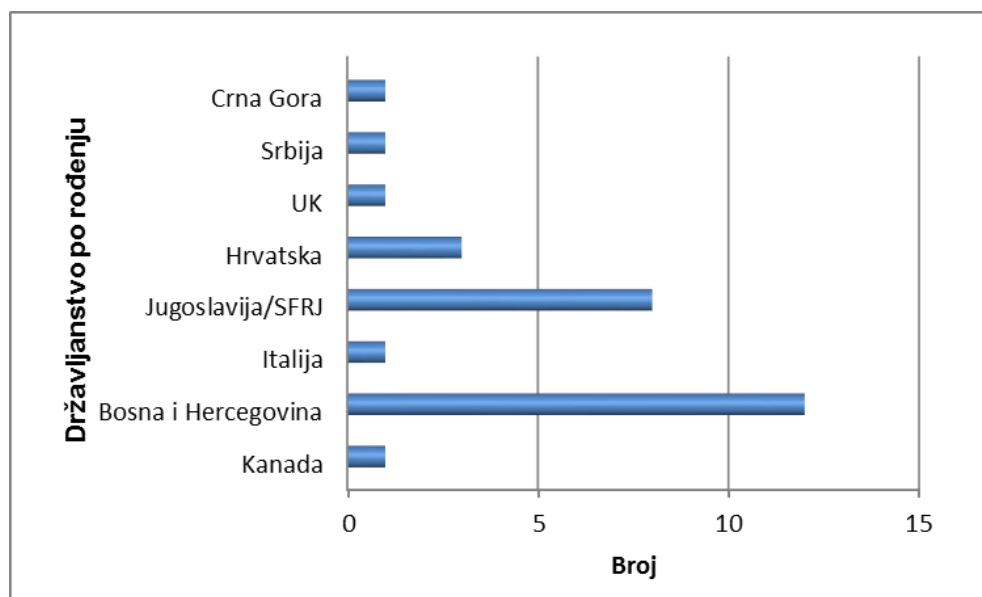
Dob	Spol	
	Muškarci	Žene
70+	0	0
60-69	2	0
50-59	0	2
40-49	2	2
30-39	0	6
20-29	5	1
ispod 20	0	0

TABLICA 8 – PODJELE PREMA STAROSNOJ DOBI I SPOLU

Preliminarna istraživanja iz ovog projekta upućuju na 26 muškaraca i 22 žene koji rade kao terenski arheolozi u zemlji. Prema preliminarnim istraživanjima i odgovorima koji su zaprimljeni, čini se da rezultati iz kategorija 30-39, 40-49 i 50-59 prikazuju nedovoljnu zastupljenost muškaraca.

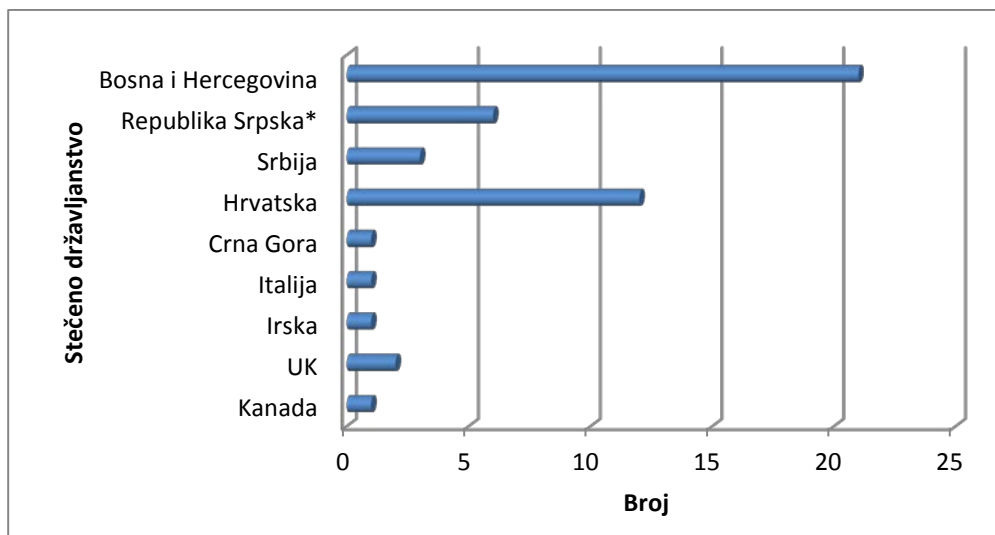
DRŽAVLJANSTVO

Ovo pitanje se sastojalo iz dva dijela: „Državljanstvo po rođenju“ i „stečeno državljanstvo“. 28 od 29 ispitanika je odgovorio na prvi dio. Rezultati su prikazani u nastavku:

SLIKA 10 – DRŽAVLJANSTVO PO ROĐENJU

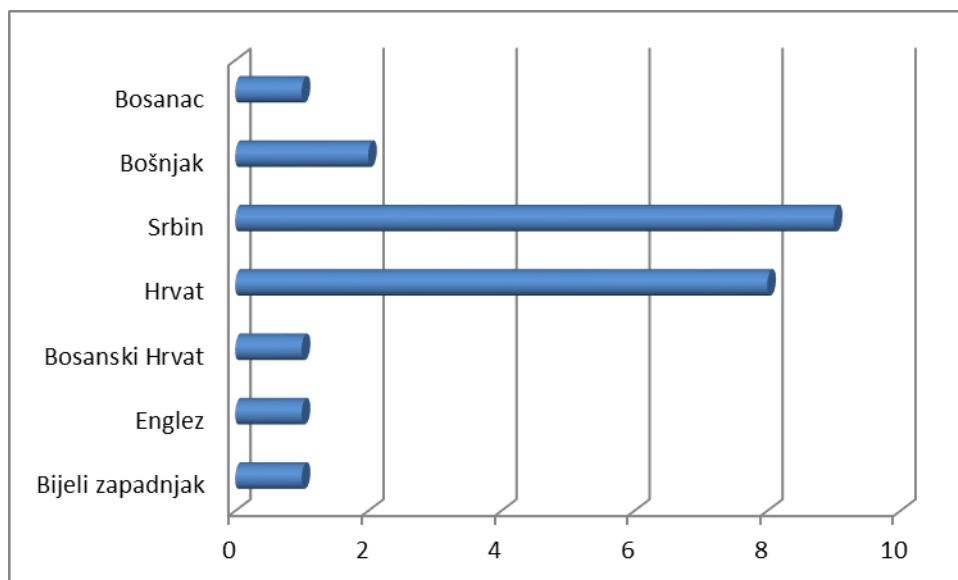
Mora se napomenuti da je jedan od ispitanika pod „Državljanstvo po rođenju“ stavio „Republika Srpska“. Međutim, budući da je ispitanik u starosnoj kategoriji „30-39“, a Republika Srpska nije izvršila samoproглаšenje prije 1992., ta osoba je uključena pod kategorijom „Bosna i Hercegovina“. 27 ispitanika je odgovorilo na drugi dio ovog pitanja. Značajna je činjenica da je petnaest ispitanika imala dvojno državljanstvo, a njih 12 ima državljanstvo dvije različite bivše jugoslavenske države. Šest ispitanika koji su naveli barem jedno od svojih državljanstava kao „Bosna i Hercegovina“ također su dodali i državljanstvo „Republika Srpska“, jednog od dvaju entiteta koji čine zemlju. Nijedan ispitanik nije naveo Federaciju (drugi entitet u zemlji) kao svoje državljanstvo. Kompletan prikaz državljanstava koja su ispitanici naveli u ovom dijelu pitanja dat je u tabeli koja slijedi:

SLIKA 11 – STEČENO DRŽAVLJANSTVO

ETNIČKA PRIPADNOST

Unatoč tome što se ovdje radi o spornoj temi, 23 ispitanika su odgovorili na pitanje "Šta vi smatrate da je Vaša nacionalnost?". Prema Konstitutivnim narodima u Bosni i Hercegovini, kao što je definisano Ustavom ove zemlje, devet njih se smatra Srbima, dva su Bošnjaka i osam Hrvata. Ostali dati odgovori su uključivali 'Bosanac' (bez etničke konotacije), „Bijeli zapadnjak“ i „Bosanski Hrvat“.

SLIKA 12 – ETNIČKA PRIPADNOST

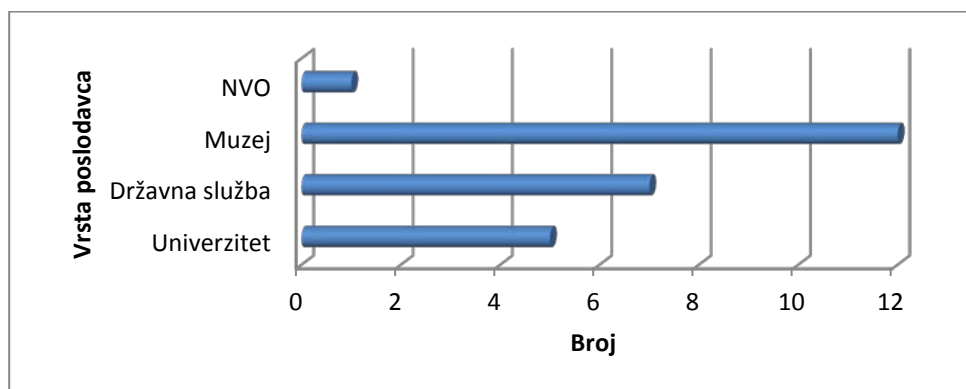
FIZIČKI INVALIDITETI

Ponovo je pitanje postavljeno iz dva dijela. Prvi dio je: „*Smatrate li se da imate fizički invaliditet?*“, a drugi je: „*Da li, prema ijednoj zvaničnoj odredbi, imate fizički invaliditet?*“. Nitko nije odgovorio sa „Da“ ni na jedno pitanje, dakle 24 odgovora „Ne“, dok ih je 5 odbilo da daju odgovor na oba dijela ovog pitanja. Mora se napomenuti, međutim, da 5 koji nisu odgovorili na prvi i drugi dio upitnika nisu isti; samo ih 3 nije odgovorilo ni na jedan dio pitanja.

Mora se napomenuti da, iako je Bosna i Hercegovina sprovela državni popis stanovništva u 2013., rezultati nisu dostupni dok se isti ne objave. Stoga, zadnja statistika popisa stanovništva ove zemlje datira iz 1991., tako da tačnu statistiku u pogledu invaliditeta je nemoguće dobiti u odnosu na ukupnu populaciju. Međutim, izvještaj USAID-a iz 2009.¹⁰ pokazuju da 6,5% stanovništva zemlje smatra da ima neki vrstu invaliditeta. Kako ovaj izvještaj obuhvata i mentalna i fizička oštećenja, ne mogu se izvući korisni zaključci iz poređenja rezultata, jer se ova studija isključivo fokusira na fizički invaliditet. Iako Vlada zabranjuje diskriminaciju na temelju invalidnosti, Izvještaj o ljudskim pravima američkog State Departmenta¹¹ iz 2008. implicira da se takvi zakoni redovito zanemaruju u pogledu zapošljavanja. Iako je za Izvještaj 2012 istraživanje provedeno na ženama s invaliditetom u Bosni i Hercegovini, ovi rezultati nikada nisu bili kompletirani.¹²

VRSTA INSTITUCIJE TRENUTNOG POSLODAVCA

Od osoba čiji se glavni posao nalazi u Bosni i Hercegovini (25 lokalno-baziranih, plus jedan međunarodno-bazirani arheološki radnik), 24 ih je odgovorilo na ovo pitanje. 1 radnik je naveo više od jednog poslodavca (radi i u muzeju i na univerzitetu). Iako su nazivi vrsta institucija relativno raznoliki, grupirani su u kategorije na grafikonu koji slijedi:

SLIKA 13 – VRSTA POSLODAVCA

¹⁰ *The Prevalence of Disability in Europe and Eurasia* Page vii

¹¹ <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119071.htm> Section 5

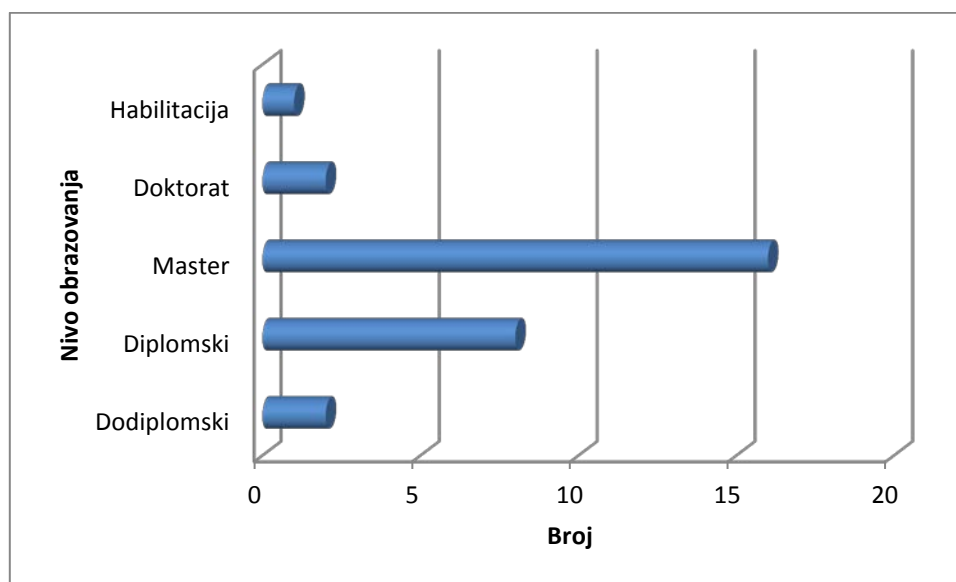
¹² USAID, *Women with Disabilities in the Europe & Eurasia Region* (2012, p.3)

Velik dio ispitanika (50%) radi u muzejima. To i ne čudi jer su većinu arheoloških radova u zemlji organizovali i vodili muzeji, a koji hipotetički imaju odgovornosti prema različitim nivoima vlasti (državni, entitetski, kantonalni i općinski). 7 od 24 ispitanika (29%) su zaposleni u nekom od oblika državne uprave. Ovo je opet odraz prevelikog javnog sektora u zemlji i njegove komplikovane administrativne postavke, koja, prema izvorima¹³, prelazi 180.000 zaposlenika u kombinaciji na državnom, entitetskom - distrikt i kantonalnom nivou.

6.2.2. Obrazovanje

NAJVIŠI NIVO OBRAZOVANJA

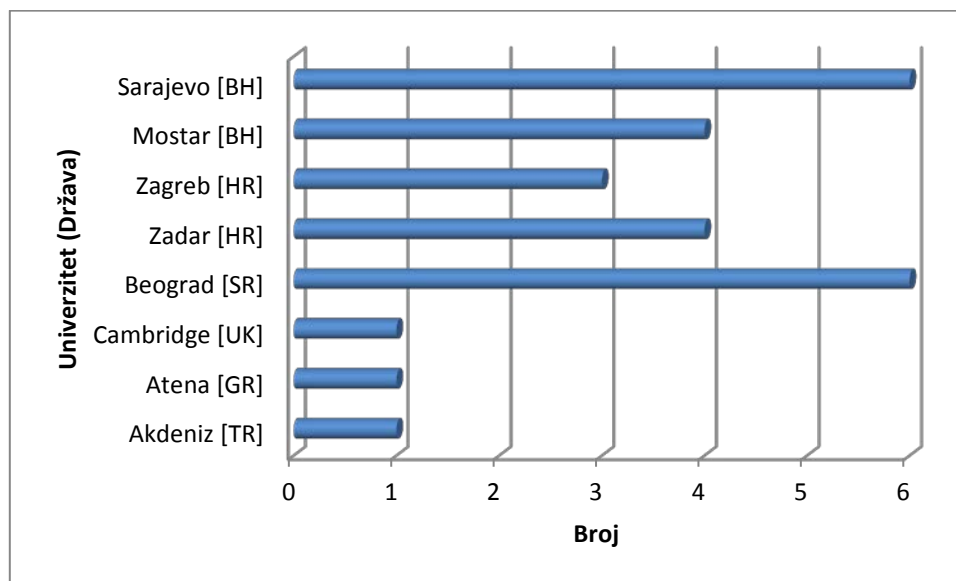
Svih 29 ispitanika je odgovorilo na ovo pitanje. Od toga, najmanje 27 ih ima završen dodiplomski studij. Svi su iz oblasti arheologije, pridružena počasna zvanje iz arheologije i drugih disciplina, ili blisko povezanih (arheološka konzervacija) ili dodatno-specijaliziranih (Bliskoistočna arheologija) disciplina. Većina (19 od 29 ispitanika) je stekla zvanje Master, od kojih su troje stekli kvalifikacije za zvanje doktora. Mora se napomenuti da najmanje 3 osobe s Master kvalifikacijama trenutno okončavaju doktorski studij. 4 ispitanika koji žive u inostranstvu, ali rade u oblasti arheologije u Bosni i Hercegovini, imaju kvalifikacije: dva su Mastera (jedan od njih je pri kraju doktorskog studija), jedan doktorant i jedan na habilitaciji.

SLIKA 14 – NIVO OBRAZOVANJA

¹³<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/1496491/BiH,+najvi%C5%A1e+ministara+po+glavi+stanovnika.html>

Ljudi su sticali svoje univerzitetsko obrazovanje u različitim zemljama. Od 26 ispitanika koji potiču iz bivših jugoslavenskih država, 25 su odgovorili. Jedan od njih je izjavio da je studirao na dvije ustanove. Svi se navode u sljedećoj tabeli:

SLIKA 15 – LOKACIJA UNIVERZITETA GDJE JE ZAVRŠEN STUDIJ

Od četiri učesnika koja su stekli diplome prije raspada Jugoslavije, troje ih je diplomiralo na beogradskom Filozofskom fakultetu, a jedan u Zagrebu. Iznenađujuća je činjenica da je 10 ispitanika završilo barem dio svog visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uz 9 njih koji su diplomirali od 2008. na ovamo. To upućuje na zaključak da diplomanti sa dva arheološka studija unutar zemlje imaju relativno snažan potencijal da uđu na arheološko tržište rada u Bosni i Hercegovini.

Razlozi koji su navedeni za studiranje izvan države/federativne republike ispitanika prvenstveno se fokusiraju na činjenici da nije bilo dostupnog studija arheologije (osim onih za koje ispitanik vjeruje da ne zadovoljavaju standarde) u Bosni i Hercegovini, kada su započinjali studij za starije arheologe kao i činjenica da su primali stipendiju za studij u inozemstvu, namijenjenu onim mlađim.

DODATNE KVALIFIKACIJE

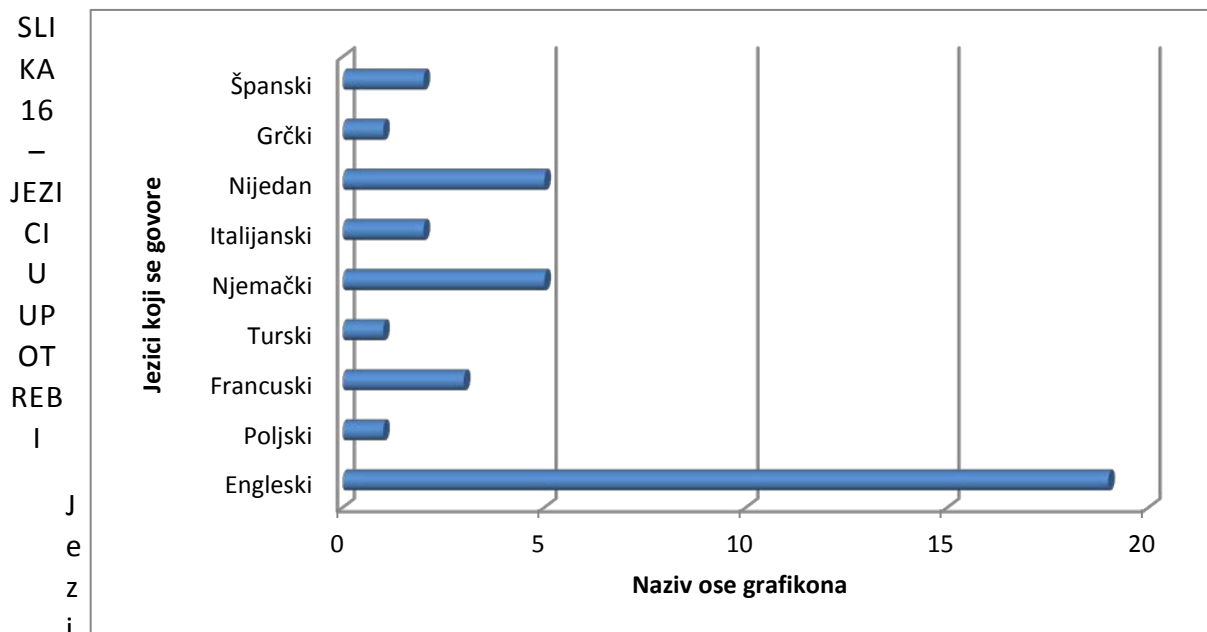
Samo tri ispitanika iz Bosne i Hercegovine su potvrdili da imaju dodatne kvalifikacije. Jedan ima specijalizaciju (pred-bolonjske kvalifikacije za koje su tvrdili da je takvima omogućeno da se zaposle kao srednjoškolski nastavnici) iz historije umjetnosti, drugi ima kvalifikacije iz klasične filologije (iako se ne navodi nivo kvalifikacija), a treći je studirao preventivnu konzervaciju u Centralnom institutu za konzervaciju Srbije, iako nije naveo nivo kvalifikacija.

Ovdje nas zanimaju niži nivoi dodatnih kvalifikacija. Postoji mnoštvo obuka i radionica koje organizuju nevladine i slične organizacije širom zemlje, a koje su dobro posjećene

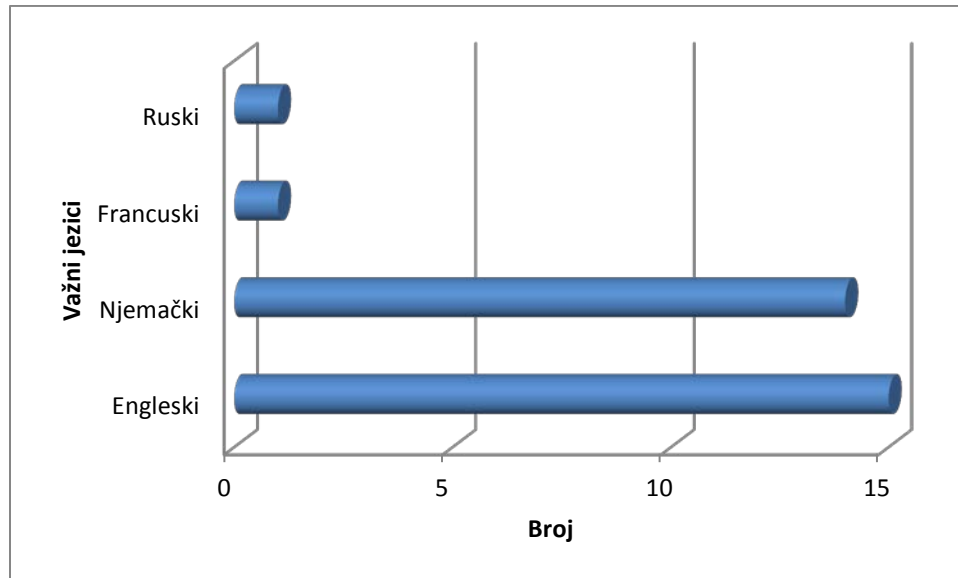
od strane stručnjaka i studenata iz arheologije. Jednostavno se može desiti da se certifikat koji služi kao dokaz o sudjelovanju na takvim kursevima ne ubraja kao „kvalifikacija“ sama po sebi, bilo od strane zaposlenika ili poslodavca, te se ista može posmatrati samo kao aktivnost na polju kontinuiranog profesionalnog razvoja. Da se postavilo pitanje o certificiranim kursevima i pohađanim obukama moglo se doći do relevantnijih spoznaja.

JEZICI U ARHEOLOŠKOJ ZAJEDNICI

U upitniku za osoblje postavljena su pitanja o jezicima koje ispitanici smatraju neophodnim za poduzimanje arheoloških radova i istraživanja u Bosni i Hercegovini, te za koje ne-lokalne jezike smatraju da su kompetentni. Najčešći govorni jezik je engleski, gdje je 19 ispitanika sebe opisalo kao vještim u tom jeziku. 20 od 25 ispitanika koji trenutno žive i rade u Bosni i Hercegovini smatra da vladaju najmanje jednim jezikom koji nije njihov maternji. Ukupno, među ispitanicima je zastupljeno 8 ne-lokalnih jezika, aludirajući na jezičku raznolikost arheološke zajednice Bosne i Hercegovine. Međutim, mora se napomenuti da su dvojica od ispitanika bili izvorni engleski govornici, dok je jednom maternji jezik bio talijanski. Isti su uključeni u rezultatima koji slijede:

ci koji se smatraju relevantnim za arheološki rad i istraživanje u Bosni i Hercegovini su u relativno slaboj korelaciji s aktuelnim jezicima koji se govore, s izuzetkom za engleski. Engleski (15) i njemački (14) su bila dva najčešće citirana jezika po važnosti. Iznenadujuća činjenica jeste da jedan ispitanik smatra da je ruski jezik važan, uprkos činjenici da se niti jedan od ispitanika nije opisao kompetentnim za taj jezik.

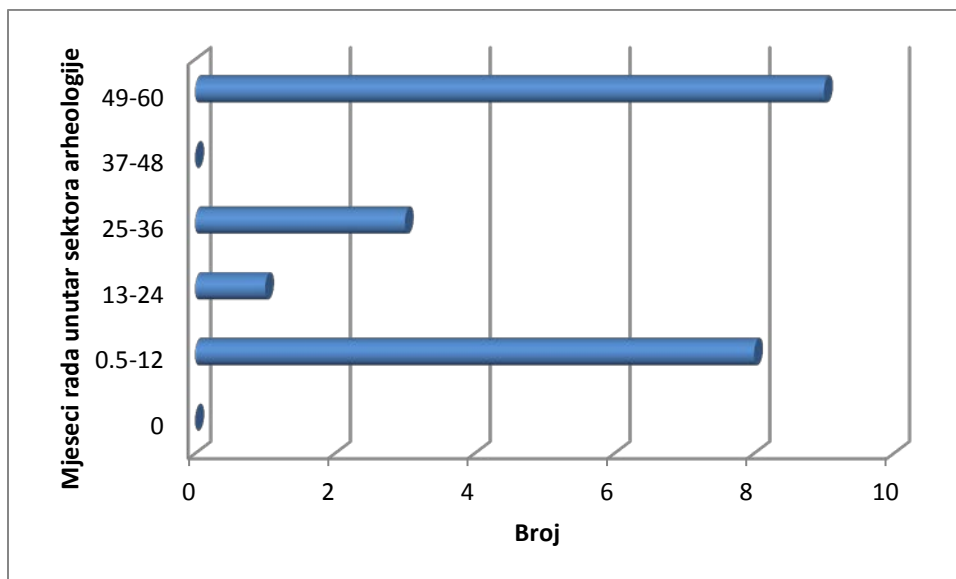
SLIKA 17 – BITNI JEZICI ZA RAD U ARHEOLOGIJI

Neki ispitanici su ponudili opravdanja u pogledu svog izbora. Svi odgovori su se grupisali oko povećanja međunarodne saradnje i kooperacije. Jedan ispitanik je odgovorio da su „svi značajni evropski jezici“ važni za međunarodnu saradnju. Zbog količinski neutvrdive prirode ovog odgovora, isti nije uključen u gore navedene rezultate.

6.2.3. Karijera i trenutno zaposlenje

NEDAVNA ZAPOSLENJA

U upitniku se postavlja pitanje koliko je mjeseci ispitanik radio u prethodnih pet godina unutar arheološkog sektora u Bosni i Hercegovini. Od 25 ispitanika koji su zaposleni u Bosni i Hercegovini, 21 ih je odgovorilo na to pitanje. Njihovi odgovori su prikazani u sljedećem grafikonu.

SLIKA 18 – BROJ MJESECI RADA U ARHEOLOŠKOM SEKTORU

Ovdje nas zanima slijedeće: gotovo 40% ispitanika je provelo manje od godinu dana radeći u arheološkom sektoru u posljednjih pet godina. Time bi se mogle sugerisati dvije stvari; bilo da je teško doći do arheološkog posla, bilo da ljudi obično rade na temelju kratkoročnih ugovora ili napuštaju arheologiju na duži vremenski period, odnosno da je veći broj ljudi u Bosni i Hercegovini od nedavno zakoračio u ovu profesiju. Uzimajući u obzir prijašnje procjene iz ovog izvještaja u pogledu broja arheologa koji djeluju u zemlji, zatim činjenicu da je udio diplomanata arheologije nakon završetka studija u posljednjih pet godina relativno velik (14 od 24 ispitanika je zaposleno u zemlji), ali i činjenicu da je veći broj osoba bio četiri godine u radnom odnosu od posljednjih pet, drugi scenario je dosta vjerovatniji. Sva četiri zaposlenika koji su zaposleni u instituciji koja ne pripada Bosni i Hercegovini, također su odgovorili na ovo pitanje; njihovi odgovori varirali su u rasponu od 2 do 12 mjeseci.

TREKUTNO ZAPOSLIENJE

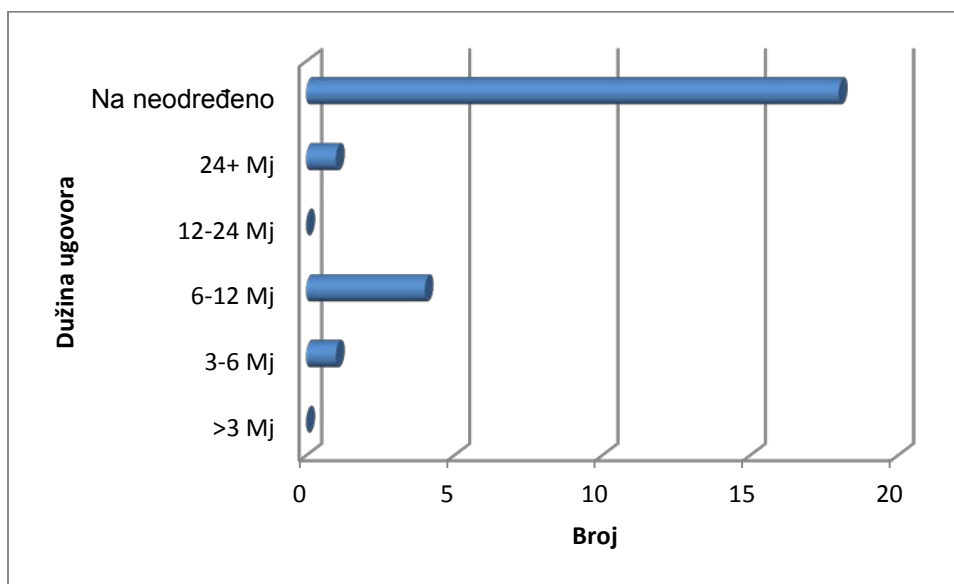
Od 27 ispitanika koji su odgovorili na pitanje: „*Jeste li trenutno zaposleni u arheologiji ili u srodnom sektoru?*“, 26 ih je izjavilo da jesu (uključujući sva četiri zaposlena u institucijama koje ne pripadaju BiH). Samo jedan ispitanik nije zaposlen u arheologiji, navodeći da trenutno radi kao turistički vodič. Ovaj ispitanik je isključen iz pitanja o aktualnim zaposlenju do kraja sekcije. Jedan drugi ispitanik je naveo da, iako su bili zaposleni u arheologiji, to nije bilo na puno profesionalno radno vrijeme, te da su također radili u dvije škole kao nastavnici engleskog jezika.

Još jedan ispitanik, koji je radio za trenutno zatvoreni Zemaljski muzej, dodatno je pojasnio svoju situaciju, navodeći:

"Postoji neka posebna situacija u Zemaljskom muzeju čiji sam još uvijek zaposlenik, ali nisam dobio platu za 26 mjeseci."

VRSTE UGOVORA

Svih 24 ispitanika trenutno zaposlenih u arheološkim institucijama u Bosni i Hercegovini je odgovorilo na pitanje o vrsti ugovora o radu koji su sklopili. Većina je trenutno zaposlena na neodređeno vrijeme, što je česta situacija i u državnoj službi i u muzejima Bosne i Hercegovine. Prikaz vrsta ugovora dat je u tabeli u nastavku.

SLIKA 19 – VRSTA UGOVORA

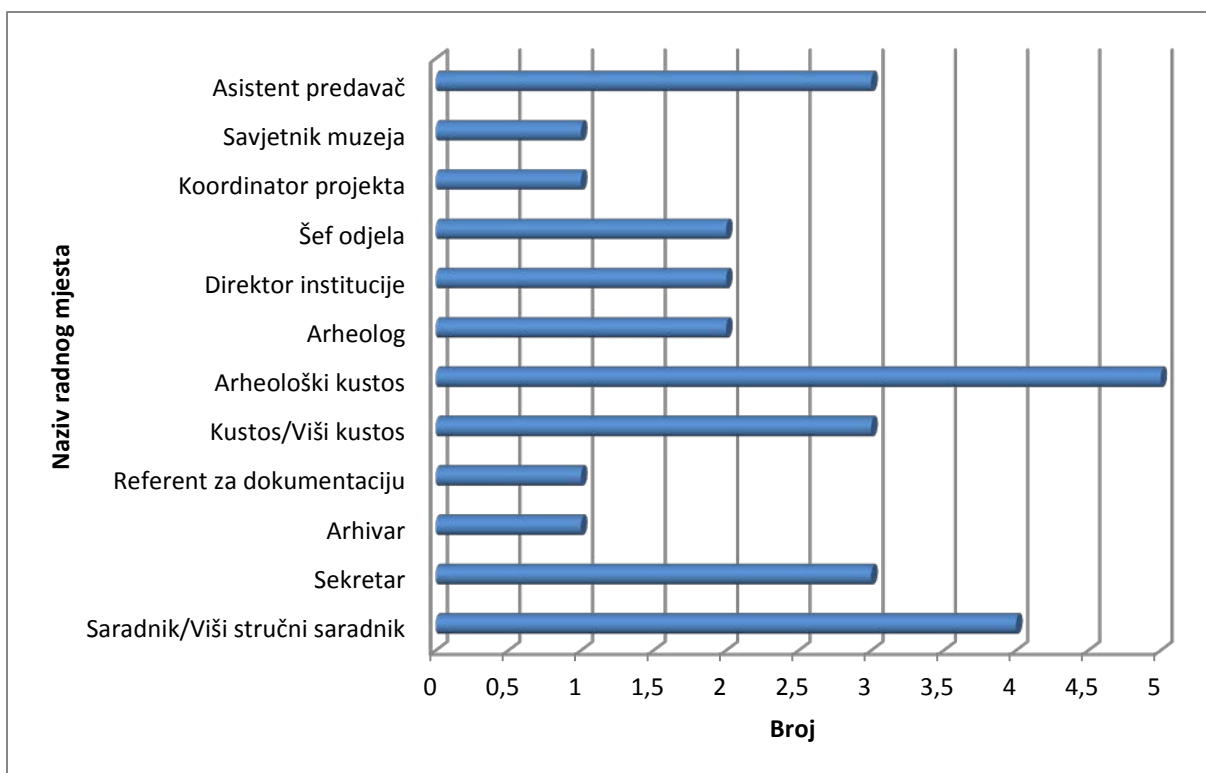
Nema honorarnih zaposlenika u institucijama u Bosni i Hercegovini da su zastupljeni u ovoj anketi. To je pomalo iznenađujuće s obzirom na uređenje arheološkog tržišta rada. Jedan od zaposlenika ne-lokalne organizacije je tvrdio da radi honorarno.

Kada je riječ o radnom vremenu, svih 19 od 20 ispitanika trenutno zaposlenih u arheološkim institucijama u Bosni i Hercegovini, koji su odgovorili na ovo pitanje, imali su ugovore na 40 sati. Zadnji ispitanik je imao ugovor na 12 sati arheološkog rada, plus dodatne aktivnosti koje su iznosile i do 50 radnih sati sedmično. Mnogi ispitanici su potvrdili da rade viši broj sati od ugovorom propisanih, dok ih je pet tvrdilo da rade 45 do 50 sati, a jedan 60 sati sedmično.

NAZIV RADNOG MJESTA

Među ispitanicima je utvrđen širok raspon zvanja. Jedan broj ispitanika je pokrивao više od jedne pozicije na svom radnom mjestu. Među 21 zaposlenikom u institucijama u Bosni i Hercegovini koji su odgovorili na ovo pitanje, ukupno je zabilježeno 28 naziva radnog mjesta, s tim da je jedan ispitanik pokrивao tri zasebne pozicije. Od zastupljenih pozicija radnog mjesta, samo su „Sekretar odjela“ (2), „Arheološki kustos“ (5), „Kustos“ (2) i „Arheolog“ (2) ubrajali više od jednog ispitanika, dok je većina drugih odražavala relativno niže varijacije.

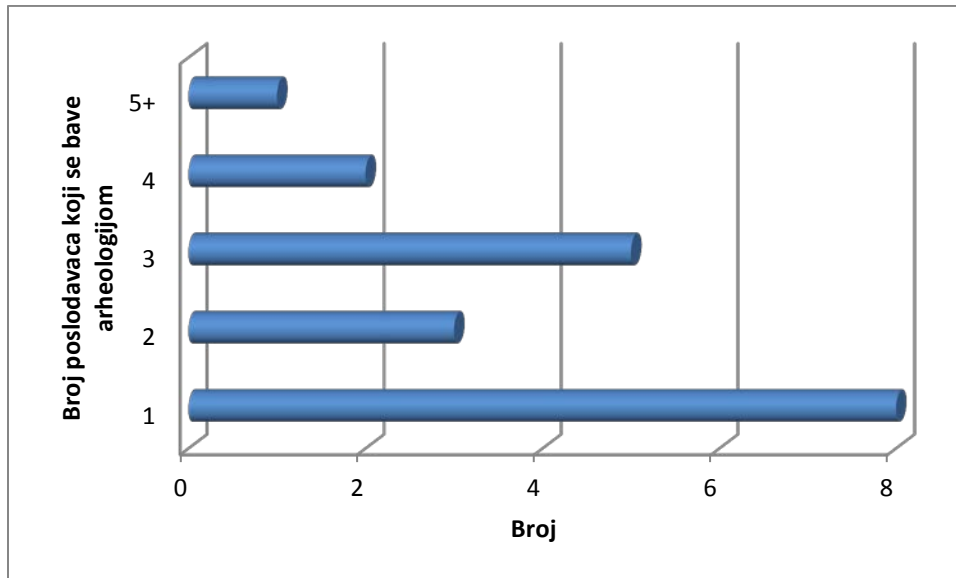
U donjoj tabeli su dati nazivi radnih mjesta kategorisani u grupe uz prikaz učestalosti:

SLIKA 20 – POZICIJA NA POSLU

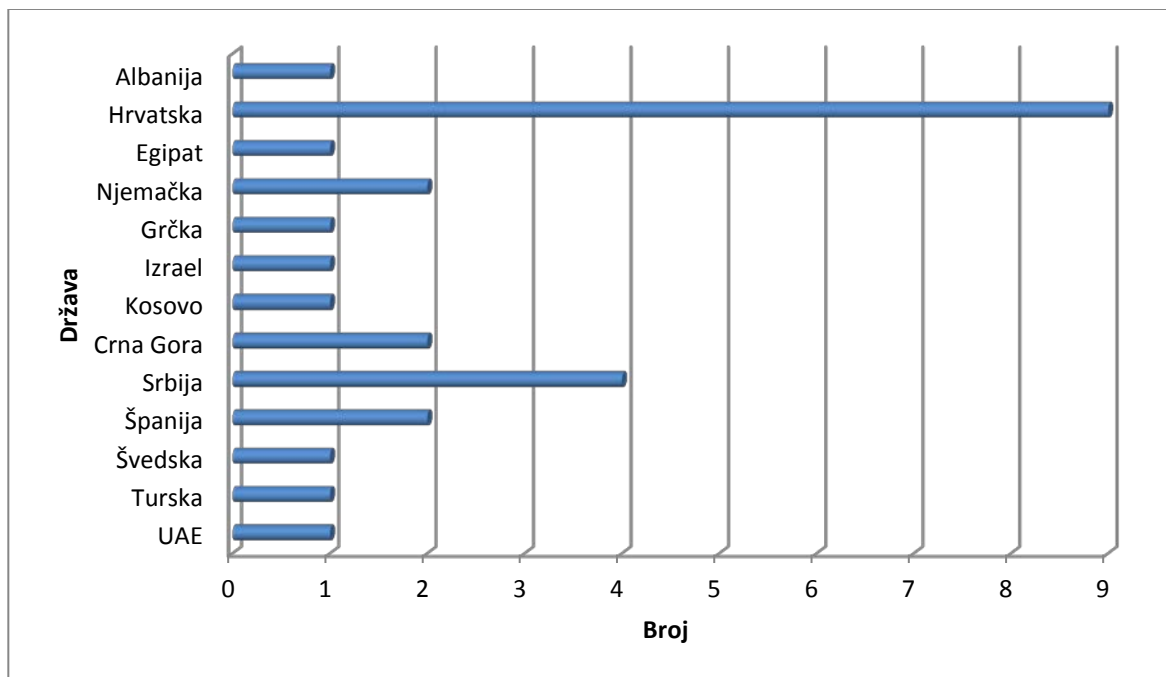
MOBILNOST NEDAVNIH ZAPOSLENJA

Ispitanicima se postavilo pitanje o njihovoj radnoj mobilnosti u posljednjih 5 godina. Od 20 zaposlenih u bosanskohercegovačkim institucijama koji su dostavili odgovore, više od polovice (12) ih je radilo za više od jednog poslodavca. Nažalost, upitnik nije dodatno istražio da li su oni koji su radili za više poslodavaca obavljali poslove na temelju honorarnih ugovora, ili su se kretali između dugoročnih, i sigurnijih poslova. Broj arheoloških poslodavaca za koje su ispitanici radili prikazan je u tabeli u nastavku. Mora se napomenuti da je jedan ispitanik samo odgovorio „nekoliko“, što je zbog nedostatka količinske odrednice bilo isključeno iz tabele.

SLIKA 21 – BROJ POSLODAVACA KOJI SE BAVE ARHEOLOGIJOM

23 ispitanika zaposlenih u institucijama u Bosni i Hercegovini odgovorilo je na pitanje o tome da li su radili u inostranstvu u posljednjih pet godina, gdje ih je 11 navelo da jesu. Među odgovorima je bio zastupljen popriličan niz zemalja, i svi, osim dvojice arheologa, su radili u Hrvatskoj. Također, svi osim jednog su radili u nekoj drugoj republici bivše Jugoslavije. Jedan ispitanik je radio u 12 zemalja, dok je drugi najmobilniji radio u tri. Učestalost za različite zemlje prikazana je u sljedećem grafikonu.

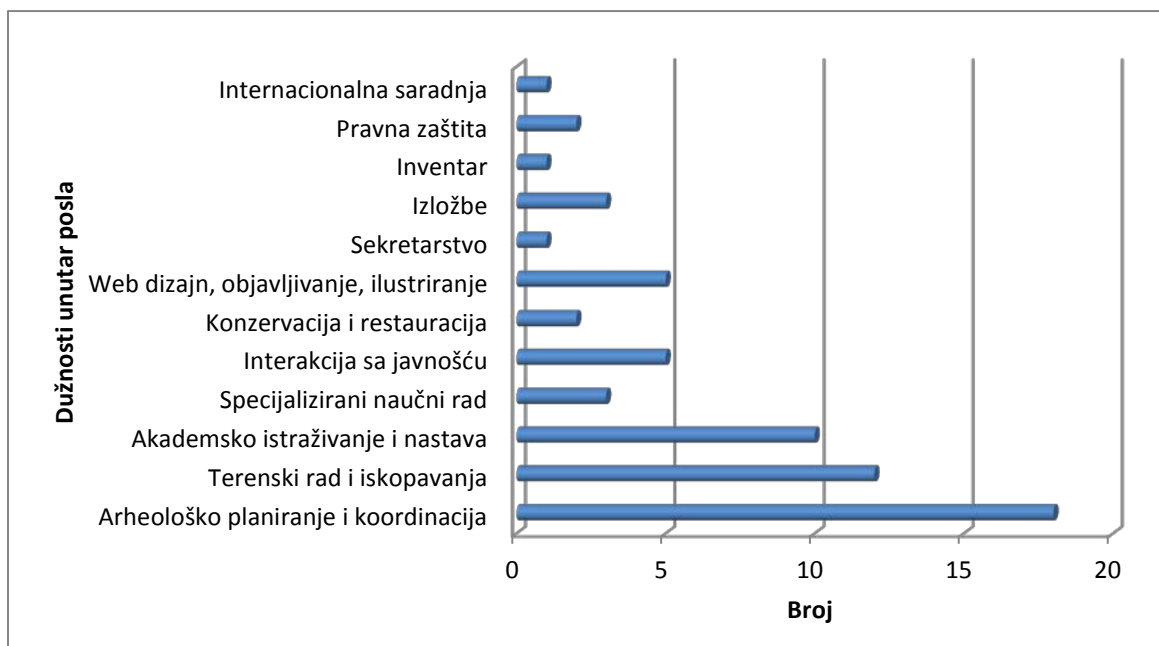

SLIKA 22 – RAD U DRUGIM ZEMLJAMA

Iako su ispitanici zamoljeni da dostave svoje podatke o dužini radnog odnosa u arheologiji u drugim zemljama, nije se uspjelo prikupiti dovoljno informacija u cilju da se izvuku valjani zaključci.

GLAVNA ZADUŽENJA PRI ZAPOSLENJU

26 od 29 ispitanika je dostavilo informacije o glavnim zaduženjima unutar svog posla. Najčešće uloge su u okviru područja arheološkog planiranja i koordinacije, te samih iskopavanja. Značajan broj ispitanika je također aktivno uključen u istraživanje i nastavu.

Učestalost za sve vrste poslova prikazana je u sljedećem grafikonu.

SLIKA 23 – ULOGE NA TRENUTNOJ POZICIJI

STAVOVI O POSLODAVCU

Od 22 ispitanika zaposlena u institucijama u Bosni i Hercegovini koji su odgovorili na pitanje „Da li, kao zaposlenik, osjećate da primete dovoljnu podršku od svog poslodavca?“, 18 ih je izjavilo da vjeruje da primaju, dok ih je četvero odgovorilo negativno. Međutim, na pitanje da li postoje neka područja u kojima bi njihovi poslodavci trebali poboljšati svoj rad, samo ih je 18 odgovorilo, od kojih je 10 izrazilo uvjerenje da bi njihovi poslodavci trebali poboljšati rad u nekim područjima, a 8 da ne bi trebali. Ponuđen je niz dodatnih komentara koji podržavaju ove stavove, s naglaskom na nekoliko ključnih tema. Od devet ispitanika koji su ponudili svoj komentar, četvero ih je naglasilo potrebu za većom saradnjom sa drugim institucijama, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Jedno vjeruje da bi posljedica svega ovoga bila sigurniji priliv sredstava. Četvero je također izjavilo da bi njihove institucije trebale poboljšati svoje javno djelovanje putem obrazovnih aktivnosti (i za širu javnost, i za stručnjake i

akademike). Dvoje ih vjeruje da bi se akademski proizvod (naučna literatura) njihovih institucija trebao povećati. Dvoje ih je izjavilo da njihove institucije trebaju mnogo više promovisati sebe i svoj rad turistima. Troje ih je navelo da se ukupna upravljačka struktura njihovih institucija treba poboljšati. Jedno je navelo da se nivo rada na terenu, od strane institucije u kojoj radi, može poboljšati, iako nije jasno da li je ovaj odgovor bio usmjeren prema kvalitetu ili prema količini iskopavanja. Na kraju, jedan ispitanik je izjavio: „Sva područjima koja su u nadležnosti [institucije] (se mogu poboljšati)”.

Jedan ispitanik zaposlen u instituciji koja nije iz Bosne i Hercegovine također je ponudio komentare u vezi s ovim pitanjem, navodeći da, iz ličnog iskustva, postoji potreba za većim brojem stručnjaka unutar arheološke zajednice.

O SAMOM POSLU

Sve u svemu, ispitanici su uglavnom zadovoljni svojim trenutnim zaposlenjem. Od 23 zaprimljena odgovora ispitanika-pojedinaca zaposlena u Bosni i Hercegovini, 16 ih sebe opisuje kao „zadovoljan” ili „vrlo zadovoljan”. Troje ih se, međutim, opisuje kao „vrlo nezadovoljan”. U Izvještaju 2009-10., indeks satisfakcije 4,33 izveden je iz odgovora (na skali od 1,00 do 5,00) (Lawler 2010. str.29). Za 2012-14., ovaj indeks je pao na 3,87, što je prikazano u nastavku.

Međutim, samo su dva ispitanika utvrdila da su tražili drugo zaposlenje u okviru sektora arheologije i naslijeđa, u proteklih šest mjeseci. Jedan od njih je također tražio drugi posao izvan arheologije.

Nivo satisfakcije	Veoma nezadovoljan	Nezadovoljan	Nijedno	Zadovoljan	Veoma zadovoljan	Prosjek
Indeks satisfakcije	1	2	3	4	5	
Broj	3	0	4	6	10	3.87

TABLICA 9 – ZADOVOLJNI/NEZADOVOLJNI POSLONOM

6.2.4. Uslovi rada

PLAĆANJE

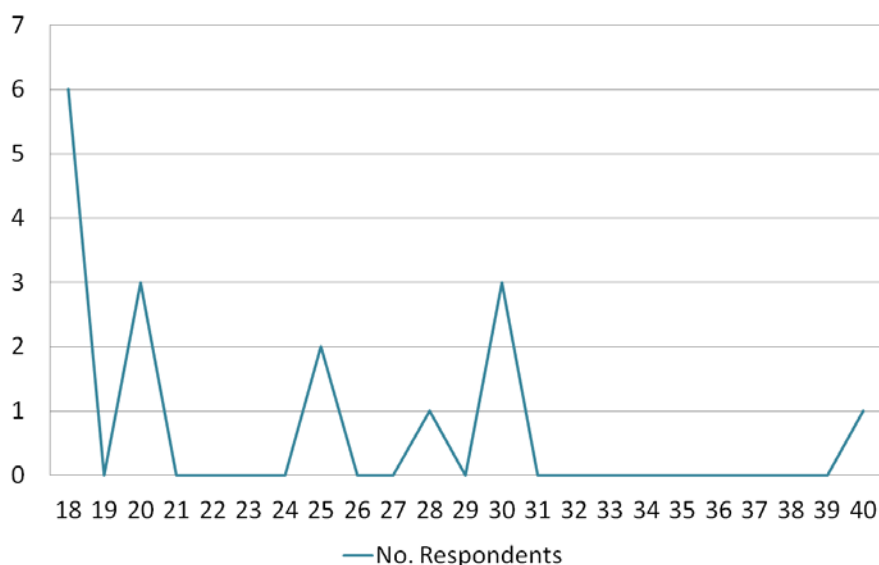
Plate u sektoru arheologije se ponešto razlikuju unutar Bosne i Hercegovine. Odgovori u ovom dijelu bili su prilično umanjeni, uz samo 14 ispitanika od kojih su prikupljeni podaci o njihovim mjesečnim platama. Najniža mjesečna plata zabilježena u ovom istraživanju iznosila je 650 KM mjesečno (za arhivistu), a najviša 1.880 KM (za direktora javne ustanove). Iako prosječna plata ispitanika iznosi 1,071.5 KM, ova brojka ima relativno malu statističku vrijednost. Što je još važnije, srednja mjesečna plata ispitanika iznosi

1.025 KM, a od 14 ispitanika koji su dali informacije o svojim platama, 9 ih potpada između 950 i 1.200 KM mjesečno, dok ih je 2 iznad ovog raspona, a 3 ispod¹⁴.

Poređenja radi, prema podacima Agencije za statistiku, prosječna mjesečna plata u Bosni i Hercegovini tokom 2013. se kretala između 815 i 838 KM. U 2013., minimalna neto plata u Bosni i Hercegovini iznosila je 370 KM mjesečno u Republici Srpskoj, a 343 KM u Federaciji. 19 ispitanika je odgovorio na pitanje „Da li ste plaćeni prema nivou vaše najviše kvalifikacije u odnosu na druge poslovne sektore u Bosni i Hercegovini?“. Samo jedan ispitanik vjeruje da jeste, uz 6 koje je izrazilo uvjerenje da nisu, dok ih je 12 navelo da nisu sigurni.

PRAZNICI

Ponovo se bilježe velike razlike u iznosima plaćenih godišnjih praznika koji sljeduju zaposlenike. 16 od 25 ispitanika zaposlenih u Bosni i Hercegovini dalo je tačne brojke, u rasponu od 18 (6 ispitanika) do 40 (1 ispitanik) dana, s dodatnim ispitanikom koji tvrdi da ne zna za visinu svog godišnjeg odmora. Prosječan broj dana plaćenog odmora za arheološke radnike u Bosni i Hercegovini iznosi 23,5. Grafički prikaz niže pokazuje distribuciju korištenja slobodnih dana godišnjeg odmora među ispitanicima.

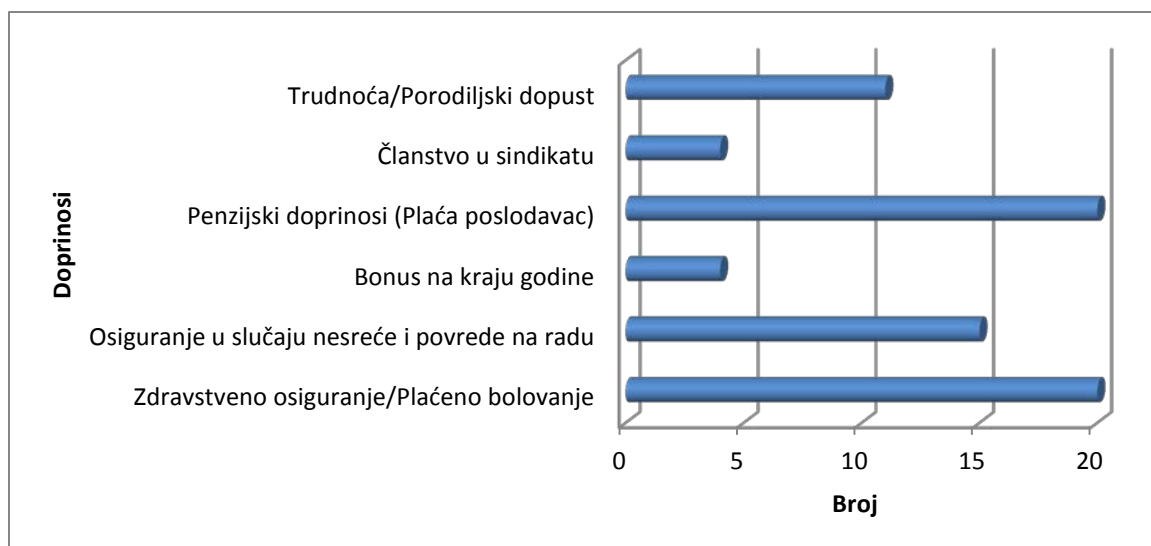

SLIKA 24 – NERADNI DANI U GODINI

¹⁴ 1KM = €0.5113, fiksna kursna lista

UGOVORNE POGODNOSTI/BENEFICIJE

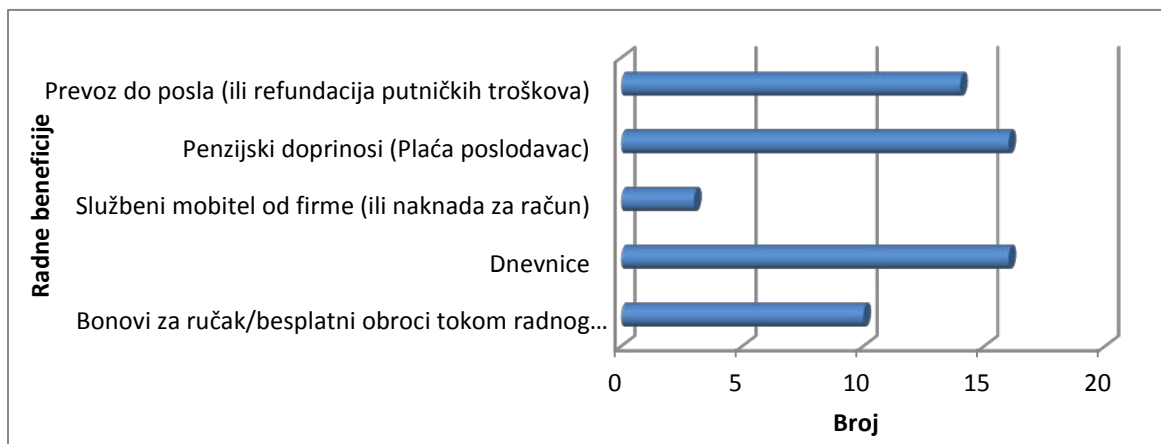
Kao opće pravilo, ugovori o radu uključuju relativno ujednačene beneficije u Bosni i Hercegovini. Kao što je to grafički prikazano niže, poslodavac je svih 20 ispitanika koji su izjavili da imaju dodatne ugovorne beneficije, omogućio i plaćeno bolovanje i penzijske doprinose. Četiri ispitanika su potvrdili da primaju godišnji bonus na kraju godine. Zanimljivo je to da samo dvoje od njih rade na visokim položajima, dok su svi ostali uposleni u različitim područjima djelatnosti (dva u muzejima, jedan u akademskoj instituciji, a jedan u državnoj službi na općinskom nivou). Iako je samo 11 ispitanika izjavilo da su porodiljski dopust ili trudnoću uključili kao ugovornu beneficiju, ovi rezultati veoma zavise od spola ispitanika, gdje su, gotovo svi koji su izjavili da su koristili ugovorene beneficije, bili žene. Cjelokupni prikaz ugovornih pogodnosti koje su omogućene ispitanicima prikazan je u sljedećoj tabeli.

SLIKA 25 – UGOVOROM UKLJUČENE BENEFICIJE

RADNE BENEFICIJE

Kao što je slučaj i sa ugovornim beneficijama, poslodavci često pružaju ili nadoknađuju i ostale radne troškove. 21 ispitanik tvrdi da prima najmanje jedan oblik naknade, što je prikazano niže na slici.

SLIKA 26 – BENEFICIJE NA POSLU

Kada su zapitani o ukupnoj finansijskoj vrijednosti ovih dodatnih beneficija, samo je 10 ispitanika dalo odgovor. Došlo je ponovo do većih varijacija, od 50 KM mjesečno, do „do 500 KM“ mjesečno. Prosječni zbir ovih beneficija iznosi 195 KM, dok je središnja vrijednost 200 KM. Distribucija je uveliko bimodalna, gdje su 3 ispitanika primala 50 KM u vidu dodatnih mjesečnih beneficija, a drugo 3 su imali mjesečne dodatke u visini od 300 KM. Samo je jedna osoba potvrdila da ima dodatne beneficije u ukupnoj vrijednosti više od 300 KM mjesečno. Osim toga, jedan ispitanik je potvrdio da nije siguran u ukupnu vrijednost dodatnih ugovornih i radnih beneficija. Ako se srednja vrijednost ukupnih primanja izvede iz cijele arheološke zajednice, ista bi bila zaslužna za dodatnih 18,2% od gore navedene prosječne plaće; što predstavlja značajan iznos za dodatne naknade.

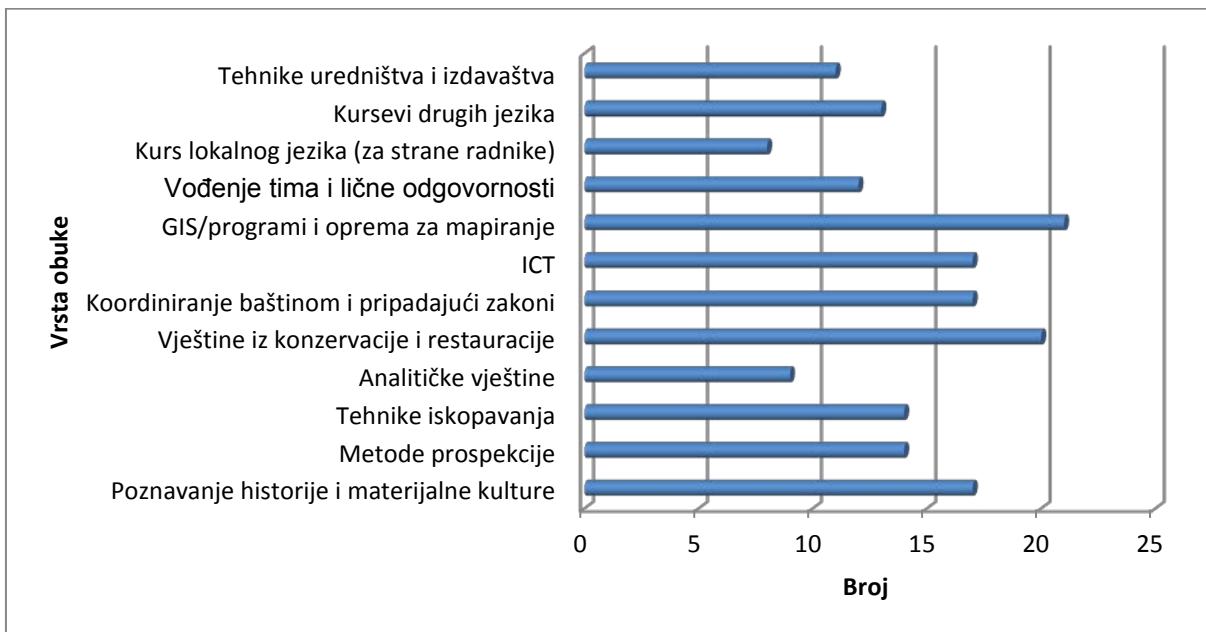
14 od 25 ispitanika zaposlenih u institucijama u Bosni i Hercegovini je odgovorio na pitanje „*Da li ste zadovoljni s dodatnim beneficijama koje primete od svog poslodavca?*“, gdje ih je 9 navelo da jesu, a 5 da nisu.

6.2.5. Stalne obuke i edukacije

Čini se da postoji jaka želja za daljnjim usavršavanjem i edukacijom unutar arheološke zajednice Bosne i Hercegovine, nakon završetka formalnog obrazovanja i ulaska na tržište rada.

Od 29 ispitanika, 26 ih je odgovorio na pitanje „*Da li smatrate da su za sektor arheologije i naslijeđa neophodne daljnje mogućnosti nastavka obrazovanja?*“, gdje ih je 25 smatralo da jesu, a 1 je bilo nesigurno. Ispitanici su izrazili svoju želju da im dodatno osposobljavanje bude dostupno u velikom broju tematika, a najčešća želja u smislu obuke bile su korištenje GIS-a i softvera za mapiranje, gdje je 21 od 25 ispitanika, izjavivši želju za dostupnošću određenih vrsta obuka, navelo da bi htjeli obuku iz ovog područja. Ovo je usko popraćeno konzervatorsko-restauratorskim vještinama, gdje je 20

ispitanika željelo dodatno osposobljavanje za sticanje ovih vještina. Ostale popularne vrste obuka bile su sljedeće; Istorijska, kulturna i lokalna materijalno-kulturna saznanja, Upravljanje naslijeđem i vezani zakoni, i ICT, svi sa po 17 odgovora. Učestalost vrsta obuka prikazana je u sljedećoj tabeli.

SLIKA 27 – ŽELJENI TIP OBUKE

23 od 25 ispitanika zaposlenih u nekoj instituciji u Bosni i Hercegovini dali su svoje mišljenje o tome ko bi trebao biti odgovoran za organizovanje i pružanje kontinuiranog obrazovanja i osposobljavanja. Najčešće su ispitanici bili uvjerenja da obuke treba osigurati putem zasebne institucije pod kontrolom vlade (10), dok je veoma malo smjelosti pokazano u smislu potencijalnih privatnih organizacija, kojima bi se upravljalo sa državnog ili međunarodnog nivoa, gdje samo dva ispitanika vjeruju da takva ustanova treba da organizuje i osigura obuku (Tablica 10). Jedan ispitanik je ponudio bolji uvid u vezi s pomenutim, navodeći:

„Mislim da sve od gore navedenih institucija mogu pružati obuke u određenim područjima. Bilo bi pametno organizovati obuku na takav način da institucija koja ima najviše/najbolje obučениh ljudi i resursa u određenom području također ponudi i dodatno osposobljavanje za zainteresirane pojedince.“

Pružalac obuke	Broj
Moj poslodavac	8
Zasebna institucija pod kontrolom Vlade	10
Centar za resurse pri Univerzitetu	8
Centar za resurse pri Regionalnom ili Zemaljskom muzeju	7
Privatne organizacije kojima regulišu vladine/međunarodne institucije	2
Ugovoreni stručnjaci i konsultanti	8

TABLICA 10 – ŽELJENI EDUKATORI

Mišljenja su bila podijeljena o tome da li treba vršiti kontinuirano obrazovanje i osposobljavanje tokom radnog vremena te biti isplaćen od strane poslodavca, gdje je 10 od 24 bh. arheologa odgovorilo na ovo pitanje navodeći da bi upravo tako i trebalo biti, 5 ih je navelo da ne treba, a dodatnih 9 je navelo da nisu sigurni. Ispitanici su najvećim dijelom sugerisali da bi bili voljni samofinansirati daljnje usavršavanje koje bi im pružilo akreditovane certifikate, kako navodi njih 19, dok ih 4 nije bilo sigurno i 1 koje je navelo da nije spremno za navedeno samofinansiranje.

Na kraju, mišljenja su podijeljena o tome da li su poslodavci potpuno informisali ove ispitanike o mogućnosti potencijalnih obuka koje su dostupne arheolozima u Bosni i Hercegovini. Rezultati pokazuju gotovo pravu jednakost, gdje je 7 od 23 ispitanika odgovorilo „da“, 8 „ne“ i 8 „nisam siguran“.

6.2.6. Internacionalizacija arheologije

MEĐUNARODNI POKRET ARHEOLOGA

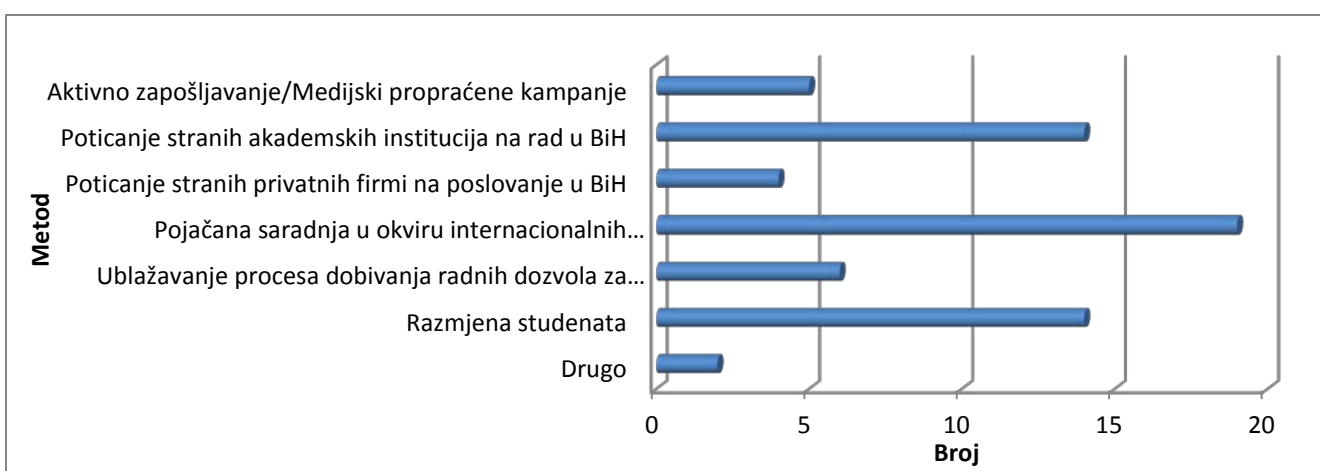
26 od 27 ispitanika je odgovorilo sa „da“ na pitanje "Smatrate li da je sloboda međunarodnog pokreta i međunarodna saradnja u arheološkim istraživanjima dobra stvar?". Jedan ispitanik je odgovorio sa „nisam siguran“, a 2 ih je odbilo odgovoriti. Međutim, na pitanje da li vjeruju da bi stranim arheolozima trebalo biti dopušteno da rade u Bosni i Hercegovini, odgovori su bili daleko manje pozitivni. Od 26 arheologa koji su dali odgovore, samo ih je 12, reklo „da“ (uz jednog koji je naveo da prije započinjanja bilo kakvih radova, moraju se složiti da se pridržavaju svih važećih zakona o kulturnom naslijeđu). 7 ih nije bilo sigurno, a 7 ih je odgovorilo sa „ne“, uz jednog koji je također negativno odgovorio opravdavajući svoj odgovor na sljedeći način:

„Ovo pitanje je nemoguće odgovoriti sa „da“ ili „ne“ ili „nisam siguran“. Nisam protiv toga, ali to zavisi od uslova i odgovornosti obju strana.“

Ovo je jedan primjetan kontrast u mišljenjima (iako manji nego u izvještaju iz 2009-10., vidi Lawler 2010., str.32), a takav jednostrani pogled radničkog pokreta treba riješiti, a

možda i poboljšati većom saradnjom na način da se arheolozi iz Bosne i Hercegovine započnu uključivati u okvire šire evropske arheološke zajednice. U ličnoj korespondenciji s arheolozima i studentima arheologije, autor je najčešće uviđao nezadovoljstva zbog nedostatka mogućnosti za lokalne arheologe (bosanskohercegovačke) da se uključe u iskopavanja, te da se upuste u post-iskopinske analize.

Ispitanici su upitani na koji način vjeruju da bi se strani arheolozi mogli uključiti u arheološka istraživanja u Bosni i Hercegovini. 24 ispitanika je odgovorilo na ovo pitanje. Daleko najčešći odgovor je bio putem povećane saradnje u međunarodnim istraživačkim projektima, vjerovatno aludirajući na razočaranja arheologa kada je riječ o angažmanu između ove zemlje i drugih zemalja u pogledu arheoloških istraživanja. Odgovori su prikazane u tabeli u nastavku.

SLIKA 28 – METODA UKLUČIVANJA STRANIH ARHEOLOGA

Iako je dvoje ljudi odabralo opciju „ostalo“ iz ovog pitanja, samo je jedno dalo objašnjenje za svoj izbor:

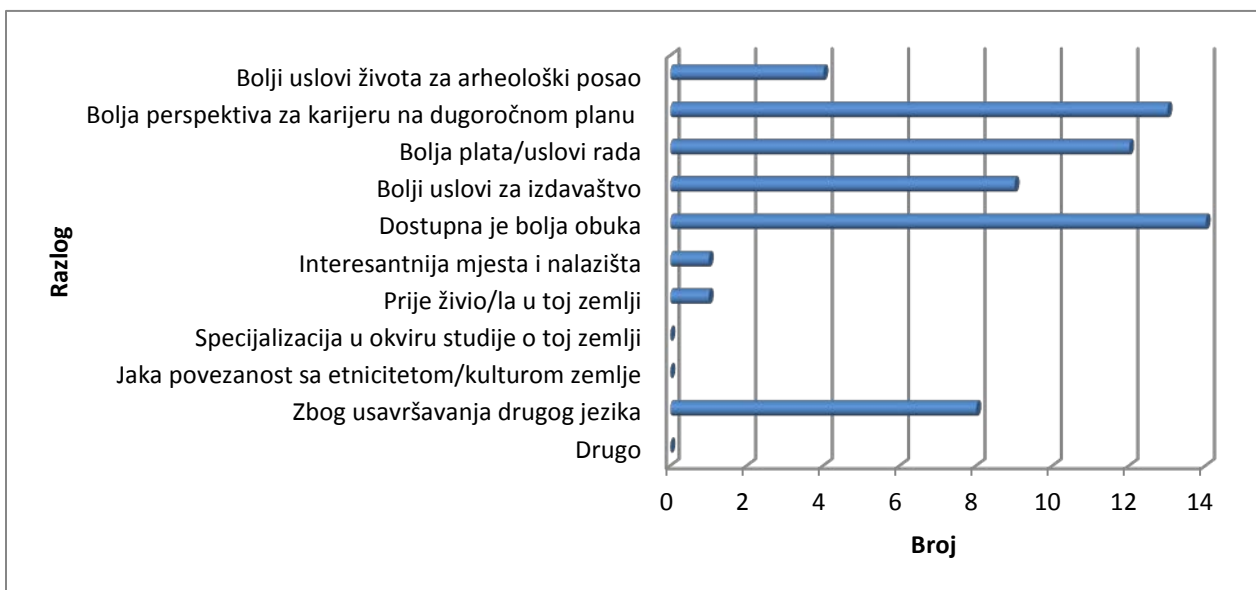
„[Treba razvijati] međunarodne istraživačke projekte, u kojima se moraju uključiti i lokalni arheolozi i studenti, a gdje će im se ponuditi prilika za boljom obukom i/ili specijalizacijom.“

Na pitanje hoće li razmisliti o odlasku u inostranstvo na arheološki rad, 23 ispitanika koja rade u Bosni i Hercegovini je dalo odgovore. 8 ih je reklo "da", 6, rekao je "ne", i 9 ih nije bilo sigurno. Na pitanje da li bi trajno napustili zemlju zbog arheološkog rada, proporcije su se malo izmijenile, gdje ih je 8 navelo da bi, 7 ih nije bilo sigurno, a 8 ih je navelo da ne bi. Ovaj blagi pomak ljudi iz „nisam siguran“ do „ne“ kategorije može sugerisati da su ljudi iz kategorije „nisam siguran“ spremni da rade kratkoročno, sa visoko plaćenim ugovorima u inostranstvu kako bi poboljšali svoj godišnji prihod.

Izgleda da su najpoželjnije destinacije za preseljenje države članice Evropske unije, gdje je 7 ispitanika navelo da bi se preseliti u zemlje članice EU-a da rade kao arheolozi. Jedan bi rado radio u drugim državama bivše Jugoslavije, a jedan je posebno naveo da bi želio

raditi u Sloveniji. Zadnji ispitanik je odbio navesti zemlju ili regiju, a umjesto toga je naveo da bi se bio voljan preseliti bilo gdje sa boljim opcijama za napredovanje u karijeri.

Širok izbor faktora bi naveo na ljude da se presele u inostranstvo. Zajedničke teme među onima koji razmatraju da se presele u inostranstvo su, čini se, usko povezane naročito s arheološkom karijerom, za razliku od općih društvenih i ekonomskih faktora. Grafikon ispod prikazuje razloge ljudi koji razmatraju da se presele u inostranstvo, kao i njihove frekvencije/učestalosti ponaosob.

SLIKA 29 – RAZLOZI ZA PRESELJENJE U INOSTRANSTVO

Od 22 arheologa iz Bosne i Hercegovine koji su odgovorili na pitanje: „*Smatrate li da postoji dovoljno prilika u Bosni i Hercegovini za izgradnju uspješne arheološke karijere?*“, samo ih je 7 odgovorilo pozitivno, a 10 negativno, dok ih 5 nije bilo sigurno. Ovakva stopa odgovora aludira na relativno visoku stopu nezadovoljstva unutar arheološke radne snage u zemlji, a u vezi napretka arheoloških istraživanja u zemlji.

7. Kontrasti u stavovima poslodavca i zaposlenog u pogledu usavršavanja i obuke

Odgovori analizirani u Poglavlju 6 pokazuju niz različitih mišljenja institucija i osoblja koji su vratili popunjene upitnike na temu nastavka obrazovanja i usavršavanja tokom zaposlenja. O tome se raspravlja u ovom poglavlju.

7.2. Željena obuka naspram potrebne obuke

Osoblju je upućeno pitanje: „Iz kojih oblasti biste voljeli da vam budu omogućena daljnja usavršavanja?“, dok je institucijama poslan upit „Postoje li područja arheološkog razumijevanja i obuka u kojima ste uvidjeli da vam nedostaju neke nove stvari?“. Rezultati za oba pitanja prikazani su u tabeli.

Set vještina	Želja osoblja	Identificirane slabosti
i) Istorijsko i kulturno znanje kao i znanje o lokalnoj materijalnoj kulturi	17	2
ii) Metode prospekcije	14	4
iii) Tehnike iskopavanja	14	2
iv) Analitičke vještine	9	2
v) Vještine konzervacije i restauracije	20	4
vi) Upravljanje naslijeđem i pripadajući zakoni	17	3
vii) ICT	17	2
viii) GIS/Oprema za mapiranje i softver	21	5
ix) Vođenje tima i lične odgovornosti	12	1
x) Obuka iz lokalnog jezika (za strane radnike)	8	3
xi) Obuke iz drugih jezika	13	1
xii) Uredničke i objavljiivačke tehnike	11	3

TABLICA 11 – ŽELJENA OBUKA U ODNOSU NA POTREBNU OBUKU

Ovdje proporcionalno imamo 5,4 puta više odgovora zaprimljenih od osoblja u odnosu na institucije. S obzirom na odgovore u proporcionalnom smislu, najveće razlike su u kategorijama *Obuke za lokalni jezik (za strane radnike)*, *Metode prospekcije i Uredničke i objavljiivačke tehnike*, gdje je osoblje naišlo na veoma malu potrebu za obukom u odnosu na svoje poslodavce, a *Vođenje tima i lične odgovornosti i Obuke iz drugih jezika*, iz kojih su zaposlenici željeli sticati vještine kroz obuke, daleko su više kod osoblja, u odnosu na ono što su njihovi poslodavci smatrali potrebnim.

Ovdje se mora napomenuti da su *Obuka iz lokalnog jezika (za strane radnike)* i *Uredničke i objavljiivačke tehnike* klasificirane kao iste kategorije u upitniku za institucije, što je možda dovelo do toga da u upitniku budu visoko određene kao slabosti, uz mali utjecaj na navedene rezultate. Analize koje ukazuju na proporcionalne razlike prikazane su u tabeli u nastavku.

Set vještina	Želje osoblja	Identificirane slabosti	Slabosti proporcionalne	Željeno/ Slabosti
i	17	2	10.8	1.57
ii	14	4	21.6	0.65
iii	14	2	10.8	1.3
iv	9	2	10.8	0.83
v	20	4	21.6	0.93
vi	17	3	16.2	1.05
vii	17	2	10.8	1.57
viii	21	5	27	0.78
ix	12	1	5.4	2.22
x	8	3	16.2	0.49
xi	13	1	5.4	2.41
xii	11	3	16.2	0.68

TABLICA 12 – ŽELJENA OBUKA U ODNOSU NA POTREBNU OBUKU

(PONDERIRANO)

Međutim, mora se napomenuti, da dok je u upitnicima za osoblje navedeno pitanje koje se odnosi na željene obuke iz seta vještina za osoblje, u upitnicima za institucije dato je pitanje prvenstveno u pogledu novog osoblja. To možda objašnjava određeni stepen nedosljednosti između rezultata.

7.2. Mogući edukatori

Kao što ne postoji tijelo ili organizacija za regulisanje kvaliteta ili standarda arheoloških iskopavanja niti nadležnih terenskih arheologa u Bosni i Hercegovini, oboje - institucije i pojedinci, su upitani koji bi oblik institucije, prema njihovom mišljenju, teoretski bio odgovoran za pružanje post-studijskih edukacijskih obuka u zemlji.

Pitanja iz kojih su dobiveni ovi podaci postavljena su na malo drugačiji način institucijama i osoblju: Institucijama je postavljeno pitanje: „Prema vašem mišljenju, da li bi trebala postojati jedna centralna organizacija namijenjena za pružanje daljnjih arheoloških obuka u Bosni i Hercegovini?“, a oni koji su odgovorili „da“ su zatim i pitani koji bi oblik trebala imati takva organizacija, i kome bi ona bila odgovorna. Osoblje je, s druge strane, upitano za područja za koja smatraju da im treba dodatna obuke, a zatim su ponovo upitani: "Šta mislite, ko bi trebao biti odgovoran za organizaciju i pružanje takvih obuka?". Rezultati za obje institucije i osoblje prikazani su u tabeli u nastavku.

Tip institucije	Institucije	Osoblje
Zasebna institucija pod kontrolom vlade	3	10
Resursni centar pri Univerzitetu	6	8
Resursni centar pri muzeju	1	7
Privatna organizacija kojom reguliše državna vlada	1	2
Privatna organizacija koja je regulisana sa entitetskog nivoa	2	
Privatna organizacija kojom reguliše međunarodna institucija	0	
Ugovoreni stručnjaci i konsultanti	2	8

TABLICA 13 – ŽELJENI TIP EDUKATIVNE INSTITUCIJE

Za razliku od institucija, osoblje nije bilo upitano na kojem nivou bi željeli da privatna ustanova bude regulisana. Osim toga, osoblju je ponuđena mogućnost „moj poslodavac“ za koju se odlučilo 8 ispitanika. Zbog postavki baze podataka, gdje je anonimnost rezultata prioritetna, nemoguće je utvrditi unutar kojih kategorija su ovakvi odgovori trebali biti uključeni, ako ih je i bilo.

Postoji proporcionalno 2,33 puta više odgovora pristiglih od osoblja nego od institucija. S obzirom na odgovore u proporcionalnom smislu, najveće razlike su u kategorijama „Centar za resurse pri muzeju“, s tri puta više favoriziranja kod osoblja, nego kod institucija, i „privatne organizacije“, ideji koja je bila 3,5 puta više bolje prihvaćen od strane institucija u odnosu na osoblje.

8. Poređenje s postojećim podacima

Izveštaj 2010 *Discovering the Archaeologists of Europe: Bosna i Hercegovina* navodi brojke arheološke radne snage u Bosni i Hercegovini tokom 2009. Unatoč tome što su prikupljeni iz daleko manjeg broja uzorka (odgovori su zaprimljeni od 4 institucije i 10 pojedinaca koji čine osoblje i isti su se dali analizirati), neki rezultati pokazuju promjene u trendu tržišta rada kao i u stavovima prema obukama i zaposlenju. Anketa o radnoj snazi 2013. objavljena je od strane Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine početkom 2014. i nudi određene usporedive statistike za cjelokupno tržište rada u Bosni i Hercegovini. U ovom poglavlju, relevantni rezultati dobiveni iz ovog istraživanja su upoređeni s onima koji se nalaze unutar ova 2 izvještaja. Osim toga, rezultati iz ovog izvještaja će se uporediti s onima iz drugih zemalja, koje sudjeluju u projektu DISCO 2014 u narednom Transnacionalnom izvještaju.

8.1. Broj angažovanih u arheologiji

UKUPNE BROJKE

Kao što je navedeno u poglavljima 2.2.2 i 6.2, broj arheologa (ili „ljudi koji rade unutar arheološkog naslijeđa Bosne i Hercegovine“) je u porastu, uz diplomante sa oba univerziteta u zemlji koji nude dodiplomska zvanja iz arheologije (kao i studijska zvanja iz ostalih država bivše Jugoslavije i šire), koji su postali dio arheološke radne snage Bosne i Hercegovine, te se uspjeli zaposliti u posljednjih nekoliko godina. Godine 2009., utvrđeno je da je najmanje 29 osoba sudjelovalo u nekoj vrsti arheološkog rada u Bosni i Hercegovini, sa trajnim ili primarnim sjedištem u zemlji. Kao što je navedeno u poglavlju 6.2, apsolutni broj zaposlenih „koji se bave arheološkim naslijeđem Bosne i Hercegovine“ može se tačno procijeniti na više od 57 (najvjerojatnije između ovog broja i broja 65), dok bi broj *terenskih arheologa* koji rade u Bosni i Hercegovini mogao biti 48.

UDIO ARHEOLOGA U SVEUKUPNOJ RADNOJ SNAZI

Izveštaj ankete o radnoj snazi iz 2013., objavljen od strane Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, navodi da su 31,6% ljudi u radnoj dobi (definisani kao od 15 do 64 godine starosti) u radnom odnosu, a 68,2% broja stanovnika potpada pod ovu kategoriju. Korištenje brojki stanovništva 3.791.662 datih u preliminarnim rezultatima popisa iz 2013., značilo bi da je oko 2.585.913 ljudi u radnoj dobi, a radna snaga u zemlji je 817.148. Udio radne snage koji otpada na zaposlene u arheološkom naslijeđu ove zemlje je oko 0,007%, a oni koji su zaposleni (za stalno ili honorarno), kao terenski arheolozi čine 0,0059% radne snage u zemlji; znatno manje od evropskog prosjeka od 0,02% koji je dat u Transnacionalnom izvještaju DISCO 2008, iako je blagi porast od 0,0034% prijavljen za Bosnu i Hercegovinu za 2009. (Lawler 2010. str.40.).

8.2. Status invaliditeta arheologa

Nijedan arheološki radnik koji je odgovarao na upitnik nije potvrdio da ima tjelesni invaliditet, iako je 1 institucija potvrdila da zapošljava osobe s invaliditetom o čemu su odbili pružiti dalje informacije. U 2009., nijedna institucija nije potvrdila da zapošljava osobe s invaliditetom, niti je bilo koji radnik potvrdio da ima tjelesni invaliditet.

Aitchison (2009.) je izvijestio o sličnim trendovima u cijeloj Evropi, s prevalencijom invaliditeta unutar arheološkog tržišta rada u 12 država članica EU-a sa samo 1,5%. Stoga, ne čudi da mala arheološka radna snaga, kao što je i ona u Bosni i Hercegovini, ima vrlo malo (ako ih ima uopće) zaposlenih osoba s invaliditetom.

8.3. Univerzitetsko obrazovanje među arheološkim radnicima

Kao što je prikazano u publikaciji iz 2010., udio arheoloških radnika u Bosni i Hercegovini koji imaju barem dodiplomsko zvanje je prilično visok, s 85% ili više radnika koji imaju takvu kvalifikaciju. Ovaj udio je ponovo prikazan u izvještaju, o čemu svjedoče brojke iz Poglavlja 6.2.2.

U odnosu na ukupnu radnu snagu iz Bosne i Hercegovine, arheološka radna snaga ima daleko veći postotak ljudi koji imaju univerzitetsko obrazovanje. Prema Anketi o radnoj snazi iz 2013., samo 18,7% zaposlenih u Bosni i Hercegovini ima univerzitetsku diplomu ma kojeg oblika, u odnosu na 27 od 29 arheoloških radnika za koje su prikupljeni podaci u ovom izvještaju.

8.4. Plaće u arheologiji

Prosječna godišnja plaća u Bosni i Hercegovini za 2013. bila je 9.924 KM, odnosno 5.074 €. Iz raspoloživih podataka, plaće arheološke radne snage u zemlji variraju između 7,800 KM (79% od prosječne državne plaće) i 22.560 KM (227% od prosječne državne plaće). Prosječna godišnja plaća arheološkog radnika je 12.300 KM, što iznosi 124% od prosječne državne plaće; usporediva brojka do 128% izvedena iz ograničenih podataka koji su prikupljeni od ispitanika u Izvještaju za 2010.

9. Rezime i evaluacija

9.1. Rezime

Ovaj izvještaj je pružio osnovni prikaz arheološkog tržišta rada u Bosni i Hercegovini. Iako se nameću različita mišljenja od strane pojedinaca u mnogim područjima koja navedeni upitnici istražuju, opći konsenzus je prikazan u drugim stvarima, a to je potreba za namjenskim institucijama za pružanje daljnjih obuka, potreba za opremom i resursima za arheološke stručnjake. Sve u svemu, pokazala se jaka želja za integriranjem u širu evropsku zajednicu, a mnogi arheolozi žele povećati svoj lični i državni akademski učinak. Ovi rezultati su u skladu s Izvještajem iz 2010., iako se mora napomenuti da je od tog vremena sproveden određeni broj programa i projekata u cilju poboljšanja mogućnosti za obuku studenata arheologije i arheoloških diplomanata u zemlji, a na tržište rada Bosne i Hercegovine je također ušao i određeni broj interno edukovanih arheologa.

Iako su plaće profesionalnih arheologa Bosne i Hercegovine relativno niske u poređenju s plaćama iz drugih zemalja, obično su veće od državnog prosjeka. Uz svoje plaće, arheološki zaposlenici obično dobivaju široku paletu naknada od svojih poslodavaca. Ove naknade čine značajnu finansijsku korist uz neto plaću.

Kao što je predviđeno u izvještaju iz 2010., starosni profil arheološke radne snage je počeo pokazivati znakove asimetrije prema mlađim stručnjacima, budući da su diplomanti odmah poslije univerzitetskog programa počeli stupati u radnu snagu ove zemlje, a stariji arheolozi, koji su ostali unutar radne snage Bosne i Hercegovine nakon raspada Jugoslavije i rata 1992-1995., počeli su odlaziti u penziju.

9.2. Preporuke

Bez ikakve službene organizacije ili arheološkog društva, trenutno je kvalificiranim arheolozima teško naći zaposlenje, institucijama naći osoblje, a programima obrazovanja biti efikasno razrađeni i sprovedeni. Iako je ovakva situacija zabilježena u izvještaju iz 2010., tada je navedeno da se zaposlenici iz Zemaljskog muzeja nadaju da će se to ispraviti putem ponovnog uspostavljanja *Arheološkog društva Bosne i Hercegovine* kao radne organizacije.

Nažalost, ovaj cilj i dalje ostaje nerealiziran, a od zatvaranja Zemaljskog muzeja u oktobru 2012., malo je vjerovatno da će se u doglednoj budućnosti poduzeti daljnji koraci ka stvaranju funkcionalnog arheološkog tijela unutar Bosne i Hercegovine.

9.3. Evaluacija

Uzorak od 29 pojedinaca i 13 institucija koji su odgovorili na upitnike dovoljan je za davanje šireg pregleda stanja arheološkog tržišta rada, što je, za otprilike 40% institucija i 50% osoblja, poznato da rade u Bosni i Hercegovini. Upitnik je najprije distribuiran u septembru 2013. uz eventualni krajnji rok za zakašnjele odgovore - januar 2014. Ovakav opsežan rok je omogućio zaprimanje maksimalnog broja odgovora.

Ukupni odgovori koji su dobiveni, prezentirani i analizirani osiguravaju pouzdani pregled stanja arheološke struke u Bosni i Hercegovini, te pomažu u identificiranju nekoliko nedostataka u uslugama dostupnim profesionalnim arheolozima i arheološkim institucijama koji rade u zemlji, kao i stvaranje osnovnog profila struke. Dosadašnji rezultati Izvještaja iz 2010. pokazali su se od neprocjenjive vrijednosti kao mjerna tačka sa kojom se, ovdje izneseni rezultati, mogu uporediti i kontrastovati, s ciljem detaljnijeg planiranja razvoja arheološkog tržišta rada u Bosni i Hercegovini.

Bibliografija

Knjige i časopisi

Aitchison, K. (2009.) *Discovering the Archaeologists of Europe: Transnational Report*. Reading, UK: Institute for Archaeologists.

Aitchison, K. & Edwards, R. (2003.) *Archaeology Labour Market Intelligence: Profiling the Profession 2002/03*. Bradford, UK: Cultural Heritage National Training Organisation.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (1999.) *Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine*, Član 29. Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, broj 43/99. Sarajevo

Vlada Republike Srpske (2007.) *Zakon o radu Republike Srpske– prečišćeni tekst*, Član 40. Službeni glasnik Republike Srpske, broj 55/2007. Banja Luka

Lawler, A (2010.) *Discovering the Archaeologists of Europe: Bosnia-Herzegovina*. MA Thesis. Leuven: Faculteit Letteren, KU Leuven.

Leka, A. (2012.) *Museums, Collections, and Galleries in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: ICOM-Bosnia and Herzegovina.

Marijanović, B (2011.) *Prijedlog Programa Studija Arheologije na Filozofskom Fakultetu Sveučilišta u Mostaru* [Brochure] Mostar: Filozofski fakultet.

Milinović, Z. (2013.) *Istraživanje tržišta rada 2013*. Sarajevo: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.

Novaković, P. (2011.) "Archaeology in the New Countries of Southeastern Europe: A Historical Perspective", in Lozny, L. *Comparative Archaeologies: A Sociological View of the Science of the Past*, pp.339-462. New York: Springer.

Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu, 2008. *Nastavni Plan i Program: Akademska 2008/09. Godina* [Brochure] Sarajevo: Filozofski Fakultet.

Slovenskega Arheološkega Društva. (1981.) Adresarij Arheoloških Institucija U Jugoslaviji. *Arheo.* 1, pp.52-53.

Slovenskega Arheološkega Društva. (1989.) Seznam Ustanov in Arheologov v Jugoslaviji. *Arheo.* 8 (1), pp.44-46.

U.S. Department of State. (1995) *Annex 8: Commission to Preserve National Monuments*. Dostupno na: <http://www.state.gov/p/eur/rls/or/dayton/52593.htm>. Pristup dana: 11. mart 2014.

Online izvori

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. (2013). *Preliminarni rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013 godine*. Dostupno na: http://www.bhas.ba/obavjestenja/Preliminarni_rezultati_bos.pdf. Pristup dana: 28. februar 2014.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. (2014). *Neto plate 2000-2013*. Dostupno na: <http://www.bhas.ba/index.php?lang=en>. Pristup dana: 11. mart 2014.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. (2014). *Istraživanje o radnoj snazi u BiH*. Dostupno na: http://www.bhas.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=113%3Db&Itemid&lang=en. Pristup dana: 10. mart 2014.

American University in Bosnia and Herzegovina (2011). *Center for Archaeology*. Dostupno na: http://aubih.edu/en/institute/center_for_archaeology.php. Pristup dana: 12. mart 2014.

Balkan Insight (2012). *Bosnia's National Museum Shuts Down*. Dostupno na: <http://www.balkaninsight.com/en/article/nailed-wooden-planks-close-bosnian-national-museum>. Pristup dana: 27. februar 2014.

BBC News (2012). *Bosnia National Museum shuts amid cash crisis*. Dostupno na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19841477>. Pristup dana: 27. februar 2014.

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2012). *2011 Human Rights Reports: Bosnia and Herzegovina*. Dostupno na: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/eur/186336.htm>. Pristup dana: 12. mart 2014.

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. (2009). *2008 Human Rights Report: Bosnia and Herzegovina*. Dostupno na: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119071.htm>. Pristup dana 12. mart 2014.

Christian-Albrechts-Universität zu Kiel (2010). *Rekonstruktion spätneolithischer Siedlungsprozesse in Zentralbosnien (5200-4500 v. Chr.)*. Dostupno na: <http://www.okoliste.uni-kiel.de/>. Pristup dana: 2. mart 2014.

CIN on-line publikacija (Anon). (2005). *Arheološko blago u BiH zanemareno zbog nedostatka volje i inicijative*. Dostupno na: <http://www.cin.ba/arheolosko-bлаго-u-bih-zanemareno-zbog-nedostatka-volje-i-inicijative/>. Pristup dana: 12. mart 2014.

CIN on-line publikacija (Anon). (2005). *Kultura Koju Gubimo*. Dostupno na: <http://www.cin.ba/kultura-koju-gubimo/>. Pristup dana: 12. mart 2014.

CIN on-line publikacija (Anon). (2005). Story 8: Archeology. Dostupno na: http://www.cin.ba/Stories/P2_Culture/?cid=400,1,1. Pristup dana 27. februar 2013.

Komisija za zaštitu nacionalnih spomenika. (2002). *Criteria for Designation of the Property as National Monuments*. Dostupno na: http://www.kons.gov.ba/main.php?id_struct=88&lang=4. Pristup dana 4. mart 2014.

Council of Europe. (2010). *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised) Status*. Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=143&CM=1&DF=&CL=ENG>. Pristup dana 9. mart 2014.

Guardian, The (2012) *Bosnia's National Museum is latest victim of political funding crisis*. Dostupno na: <http://www.theguardian.com/world/2012/oct/03/bosnia-national-museum-funding-crisis>. Pristup dana 27. februar 2014.

Lawler, A (2013). *Bosnia and Herzegovina: Cultural Heritage on the Brink*. Dostupno na: http://www.academia.edu/3784422/Bosnia_and_Herzegovina_Cultural_Heritage_on_the_Brink. Pristup dana 7. mart 2014.

Müller, J. (2011). *Graduate School in Bosnia*. Dostupno na: http://www.uni-kiel.de/landscapes/allgemein/news_detail/20111012-gs_in_bosnia.shtml. Pristup dana: 6. mart 2014.

Radio Free Europe (2012). *Bosnia's National Museum Shuts Its Doors, A Victim Of Dayton's Legacy*. Dostupno na: <http://www.rferl.org/content/bosnia-museum-set-to-close-doomed-by-dayton/24728638.html>. Pristup dana: 27. februar 2014.

Radio-televizija Srbije (2014). BiH, *Najviše Ministara po glavi Stanovnika*. Dostupno na: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/1496491/BiH,+najvi%C5%A1e+minis tara+po+glavi+stanovnika.html>. Pristup dana: 10 March 2014.

Tempus BIHERIT projekat (2013). *Uvod*. Dostupno na: <http://tempusbiherit.ba>. Pristup dana: 8. mart 2014.

USAID, (2009). *The Prevalence of Disability in Europe and Eurasia*. Dostupno na: <http://www.pacrim.hawaii.edu/sites/default/files/downloads/resources/USAID.pdf>. Pristup dana: 10. mart 2014.

USAID, (2012). *Women with Disabilities in the Europe & Eurasia Region*. Dostupno na: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADZ326.pdf. Pristup dana: 9. mart 2014.

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine, Sarajevo

902(497.6)(047)

LAWLER, Andrew

Otkrivanje arheologa Europe : Bosna i
Hercegovina / Andrew Lawler ; [prevoditelj Midhat

Efendira]. - Sarajevo : Foundation Cultural

Heritage without Borders = Kulturno naslijeđe bez

granica, 2014. - 67 str. : graf. prikazi ; 30 cm

Prijevod djela: Discovering the Archaeologists of

Bosnia and Herzegovina. - Tekst na hrv. jeziku. -

Bibliografija: str. 66-67.

ISBN 978-9958-1915-2-7

COBISS.BH-ID 21538054
